מקומות באגרות הראי"ה

הרוגייט

אנגליה

נכתבו בו 23

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

עיירת מרפא בצפון יורקשייר שבאנגליה. הרב קוק שהה בה בשנים תרע"ו-תרע"ח, וכתב משם אגרות רבות.

אגרות שנכתבו בהרוגייט – עם ביאור

23 אגרות, לפי סדר הכרכים. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

עיקרי הדברים

- טיפולים.
- ספר השנה.
- לימוד שחיטה.
- תענית ציבור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2] תרע"ו[3], האראגייט.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך ב"ה למשרים. הד"ר[7] מעסיקני כמעט בכל יום בעסקי רפואה, חוץ משתיית המים, שהם ודאי תדיריים, פעם באמבטאות, פעם במזרקות, פעם בשפשוף אלקטרי. [בעיסוי בזרם חשמלי] יתן השי"ת[8], בורא רפואות, שיהיה הכל לרפואה שלמה ולתוספת אומץ לתורה ולתעודה.

לנחת יהי'[9] לי אם תשתתף ברעיונותיך הישרים עם הסופרים הנכבדים, הנאמנים לקודש ד' וישראל עמו, בספר השנתי. [קובץ שנתי שיצא אז לאור] מצטער אני על אשר טרדותי המעשיות וגם העיוניות-מעשיות מעכבות אותי מהגיון ספרותי של צורך השעה רבת הרעשים, הראויה להתגלות חזון נפש מתוך מעמקי נשמה.

ההתחלתת את לימוד השחיטה, בהתרגלות ההרגשה והעמדת הסכין, או אולי כבר נסית במעשה לשחוט איזה עוף. יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת [עוד אחד משלושה דברים (ארמית): "שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב, ושחיטה, ומילה" (חולין ט)] שת"ח[10] צריך שילמד אותם.

מלונדון הודענו יחד סגל חבורת רבנים נכבדים ע"ד[11] תענית ציבור כללי [יום תענית ותפילה על צרות מלחמת העולם הראשונה] ליום ב', ער"ח[12] אלול הבעל"ט[13], ע"ד הצרות הזמניות, הישראליות והעולמיות. יה"ר[14] שצקון לחש [על פי ישעיהו כו, טז] מני מצרי עינוי ודי עמל, יאיר אור ישועה, ושומע תפילה יקשיב ויאזין לקול תפילות עמו העומד על יד דרך שטף המאורעות וצופה לתשועה. בשעה זו אין מכתבך היקר מוכן לפני, ואין הזמן גרמא לחפשו, והנני מוטרד בענינים שונים גם בשבתי במקום המרפא פה. ע"כ[15] הנני כמוכרח לקצר בדברי. חזק, בני יקירי, ואמץ, ועינינו למרום נדלה, ואורים חדשים יגלו ויראו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, וירח אלול הבעל"ט, החודש המעודד את הנשמה הטהורה הישראלית מני אז, החודש החותם את מערכי השנה העומדת לעבור, וכל עלילותיה ורשמיה, יהיה למעין ישועה ולמקור

ברכה לכל אסירי התקוה ולכל כמהי ישע ופדות, ואנחנו בשם ד' אלהי עולם צור ישראל נזכיר, ומצותיו ישעשעונו, וחידות אמרי קדשו וסוד תנחומותיו יעודדונו וירוממו אותנו ממעל לכל השפלות הנוראה, שהולך ותועה בה המון לאומים. ברוך ד' יום יום יעמס לנו. [תהלים סח, כ] כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמדך בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. ד"ש[16] אהובינו מקרביך היקרים, הרבנים החכמים גדולי התורה היראה והמדע, ד' עליהם יחיו, ברב טוב, הם וכל אשר להם לאוי"ט[17].

והי'[18] זה שלו'[19], כנה"י[20] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הד"ר - הדוקטור
8. השי"ת - השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שת"ח - שתלמידי חכמים
11. ע"ד - על דבר
12. ער"ח - ערב ראש חודש
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. יה"ר - יהי רצון
15. ע"כ - על כן
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד התמיכה בלונדון ביקש ממנו לנאום באסיפה, אבל היא נערכת בתיאטרון עברי שפתוח בשבת, והרב קוק מתלבט. הרב קוק שואל אם הרצי"ה כתב מאמר לספר השנה השווייצי, ועל עניין הניירות.

עיקרי הדברים

- התלבטות בעניין האסיפה בתיאטרון.
- ספר השנה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ו' אלול תרע"ו[2], האראגייט. [הרוגייט, עיירת מרפא בצפון אנגליה]

בני חביבי ומחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. הננו מתעסקים בעבודות הרפואה. יתן השי"ת[6] ויהי'[7] לתועלת, ובריות גופא ונהורא מעליא צמדים ילכו לנו ולכל עם ד' ולעולם כולו, הנתון בחושך ומצפה לאורה.

מאד משתוקקים אנחנו לביאור ענין הניירות שלך, שהזכרת כמה פעמים. פרש נא באיזה אופן נמלא דרישתך בעה"י.

נקוה להתעכב פה עד אחרית שבוע הבע"ל[8]. הודיעני נא אם ערכת כבר מאמר לספר-השנה השווייצי. [שנתון יהודי שיצא בשווייץ]

נתבקשתי מועד התמיכה בלונדון, לדבר באסיפתם העתידה להיות. שם יהיו נוכחים מגדולי העסקנים הכלליים. אבל מסופקני אם אוכל למלא המבוקש, מפני שמקום האסיפה הוא בבית תיאטר עברי, שכמובן הוא פתוח בעוה"ר[9] גם בימי ש"ק[10]. יורני ד' דרך ישרה בשאלות כבדות כאלו.

הננו מצפים על דבריך בפרטיות. ואולי באה קבלה מתמן, והי'[11] לנו למשיב נפש. והנני בזה חותם בברכת השנים וצפיית ישועה. חזק ואמץ בני, ואור ד' יאזרך חיל, כנפשך היפה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[12],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. ויהי' - ויהיה
8. הבע"ל - הבא עלינו

9. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
10. ש"ק - שבת קודש
11. והי' - והיה
12. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אלול תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק חוזר מחר ללונדון, אחרי הרחצה האחרונה. הרב קוק מבקש פרטים על בריאות הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- חזרה ללונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ד אלול תרע"ו[2] האראגייטה. [הרוגייט, עיירת מרפא בצפון אנגליה; ראו (כרך ג', אגרת תשפב)]

בני חביבי ויקירי שליט"א[3], כבר הננו צמאים לראות מכתבך היקר. כעת הנני בא מהמרחץ שהוא לפי קצבת הד"ר[4] האחרון בהסזון שלי, יתן ד' שיהי'[5] לרפואה. ומחר נקוה אי"ה[6] לשוב ללונדון. יחנינו השי"ת[7] ויאר פניו אלינו בכלל עמו, וישיבנו בקרוב אל נוה קדש מחוז חפצנו ומחמד לבבינו כה"י[8].

כתוב נא יקירי בפרטיות ממצבך ומצב בריאותך ביחוד. יחנך ד' ברוממות רוח ושיגוב נפש, חזק בתורה ובהארת נשמה חסינה, לעבוד עבודת הקודש ברוח נשאה, ומתוך המאפליה יאיר לנו אור ישע ותקות עולמים.

הקבלת את מכתבי עם מעט ההערות על הערותיך.

דר"ש[9] אהובינו הרבנים וכא"ל[10] שליט"א.

והנני חותם בברכת השנים וכט"ס[11],

אביך אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הד"ר - הדוקטור
5. שיהי' - שיהיה
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. השי"ת - השם יתברך
8. כה"י - כנפשו היפה
9. דר"ש - דורש שלום
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב תמוז תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם יצאו מלונדון אחרי פרידה מחברים, אף שקשה לעזוב בזמן הפחד. הדפסת הש"ס נתעכבה בגלל מחסור בנייר. בתקנת העגונות הכיר את אי אדלר, שיעזור בידיעות רשמיות. בעניין משרה בסנט גאלן - אם ההצעה מכובדת, כדאי לשקול. 'קדושת האחווה הישראלית' מתנוצצת עכשיו, ותמחה את 'שנאת החינם'. 'מחתך בבשר' (שבת קלו) - חובל הוא דווקא בבעל חיים.

עיקרי הדברים

- יציאה מלונדון.
- עיכוב בהדפסת הש"ס.
- עגונות.
- אחווה מול שנאת חינם.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ב תמוז עזר"ת[2], האראגאטה. [הרוגייט, עיירת מרפא בצפון אנגליה; ראו (כרך ג', אגרת תשפב)]

יאר ד' ביאורים וימתיק כל מרורים לארץ ולדרים, מבין המצרים. [ימי "בין המצרים", מי"ז בתמוז עד ט' באב, שבהם נכתבה האגרת; על פי איכה א, ג] בני מחמדי שליט"א[3], ישמחך אדון השלו'[4] והשמחה, כי שמחתנו במכתבך הנעים, מלא דבר וענין, אשר קבלנו שבוע דנא. ישר כחך. ואנכי לא אדע אם פה מטרדת המנוחה והרפואה ועסקיהם, הטרדת המכירים ובקוריהם או פגישותיהם, ירשוני לשלם לך כגמולך הטוב, להאריך אליך בדברים כאשר יאתה, ואתה בעדינות רוחך, יקירי, את המועט תקבל כמרובה, עד אשר יחננו ד' ונוכל להתהלך ברחבה, בכתב ובאומר, ברצות ד' דרכנו.

יום ג' העבר יצאנו מל', [מלונדון] אחרי התפרדנו בברכה מסכום הגון מיקירי רוח וחביבים, שנקשרה נפשם באהבה וידידות במשך זמן שבתנו שם. אמנם עגמה נפשי לעזבם בעת כזאת ולהתרחק מהם בזמן דאגה ופחדים תמידיים, ד' יגונן וישמור, אבל ההכרח של התחזקות הבריאות למטרת עבודת הקודש, העומדת אחר כתלנו, [על פי שיר השירים ב, ט] הדורשת חיל וכח, רוח עוז וחדוה בריאה, אילצני לסור בזמן מוקדם בערך לגבי אשתקד למקום המרפא פה, יתן ד' לרפואה. בין כך נדכאה רוחנו מהשמועות המבהילות מהפחדים שעברו עליהם שם באלו הימים, ולפי הערך צור ישראל נצרם מפגעי נפשות, ביום ש"ק[5] העבר, [ככל הנראה ההתקפה האווירית הגרמנית על לונדון בשבת שלפני כן] ולעתיד עינינו תלויות ומיחלות, כי כצינה רצון יעטרנו [על פי תהלים ה, יג] ומצר יצרנו. [על פי תהלים לב, ז]

כמובן נפסקה העבודה בפועל לזמן המרפא, שהועתקתי מחברת אנשי שם שמתאחדים עמנו יחד ברעיונות ועבודות רציניות, ונקוה שתלך העבודה כסדרה לימים יוצרו.

ע"ד[6] הדפסת הש"ס[7], [ראו (כרך ג', אגרת תתא)] ג"כ[8] נתעכב לע"ע[9] הדבר. חסרון נייר עומד לשטן בזה. ופרספקט מרוצה לא נעשה עדיין. רק עלה למבחן אחד שהדפיסו, וגם היא הבחינה לא היתה כפי

הרצון והתכונה. וימים ידברו בזה בעה"י[10].

גם בעניני תקנת העגונות [ראו (כרך ג', אגרת תתד)] לא נעשו צעדים גדולים מכמה מניעות. אמנם במשך הזמן הוכרתי עם מר א' אדלר נ"י[11], [ככל הנראה אלקן נתן אדלר, עורך דין ואספן ספרים בלונדון, בנו של הרב הראשי נתן אדלר] ואקוה שהוא יהי'[12] לעזרה בעניני הידיעות הרשמיות והערכת ערכן שיהי'[13] לתועלת להעריכן אח"כ[14] ע"פ[15] שורת ההלכה. ממר קמחי נ"י [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן, ידיד הרב קוק, שהזמינו לשוב לשווייץ] קבלנו תשובה, והערה לבא לשולץ [לשווייץ (Schweiz)] להתעכב שמה עמו ועם משפחתו על איזה משך זמן. אבל כמובן מאחר שכבר הגיע המכתב באיחור זמן, אחרי היותנו כבר פה, אין מה לדבר בזה. וגם לו הוקדם, מסופקני אם הייתי יכול להרשות את עצמי כ"כ[16] נגד הרצון של הרבה ידידים, שלא היו חפצים שאעזוב את המדינה, אפילו על זמן מצער לעת כזאת. ודי' יתן הטוב.

ע"ד מצבך גם לי קשה להכריע. ובכ"ז[17] נוטה אני קצת, שאם תהי'[18] ההצעה מאת בני ס"ג [בני קהילת סנקט גאלן, שככל הנראה הציעו לרצי"ה משרה בקהילתם] בדרך הכבוד הראוי כדאי לחשוב בזה.

נהניתי מהרצאת דבריך האמורים ברוח דעת ויראת ד' טהורה, יחזקנו השי"ת[19] לחזק ידים רפות ולעורר אהבת אמת לכל קודש ד' ולהדרת רוממות קדושת האחוה הישראלית, ההולכת ומתנוצצת כעת בלב האומה, שהיא תהי' המצבת לעמוד האורה של הכשרת גאולת עולמים, ולמחות הכתמים של שנאת חנם, שגרמו את חורבננו האחרון [יומא ט: "מקדש שני... מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם"] הארוך והמסובך, ובנים ישובו לגבולם, [ירמיהו לא, טז] ומהוד נשמת האומה יצא זיו קודש של עז פאר חי העולמים, להחיות כל נשמת חיים ולעודד ענוים בישועה, ושמא גופיה איקרי שלו'[20] [שמו עצמו של ה' נקרא שלום (שבת י)] ב"ה.

מאד אבקשך שלא תעכב את דבריך ותשמחנו תמיד בטובך מכל פרטיותיך בארוכה האפשרית, אשר אקוה שלא תסבב לך ביטול עבודתך הקבועה בתורה וחכמה.

הודיעני מה נשמע מד"ר[21] הערץ נ"י, ד' יעזרהו ויגוננהו. והיכן הלך ד"ר[22] אשר נ"י. ישועת ד' תשגב את אהובינו הרה"ג[23] היקרים, וכל יראי ד' וחושבי שמו, המקדשים את שם קדשו, ומאירים אור רגשות קודש ונועם בעם ד', להשקות ילדי קודש ממעון ישועת אמונת אומן.

הערתך בענין "מחתך בבשר הוא" (שבת קל"ו א', [שבת קלו, בעניין מילת נפל בשבת, שאינה חילול שבת כי "מחתך בבשר הוא"] שהרי מכל מקום חייב הוא משום שצובע הבשר) טובה ונכונה היא, ולפי פשטותה דומה אני שכבר העירו בה איזה מהמחברים. ולע"ד[24] נראה, שהטעם שנקט בש"ס בענין "שוחט משום מאי מחייב" [שבת עה: "שוחט משום מאי מחייב? רב אמר משום צובע, ושמואל אמר משום נטילת נשמה"] אינו סובב על כל פרטי שחיטה בכל מקום שהיא. תדע, שהרי למ"ד משום צובע, דמסיק התם כי היכי דליתי אינשי ולזבנו מניה, [שבת עה: השוחט חייב משום צובע, שרוצה שייצבע בית השחיטה בדם כדי שיבואו אנשים ויקנו ממנו] לא שייכא כלל כ"א[25] במוכר לאחרים בפומבי, והיתכן לומר שבתנאים הללו יקושר התוכן של חובל. א"ו[26] שהטעם הוא רק הסברה על מה שמקובל לנו שיש חיוב שוחט בבע"ח[27], ונקט איזה מושג משום איזה אב מלאכה הוא, ואמר שכיון שיש בו באיזו צורה משום צובע י"ל[28] שזהו הדבר היסודי של המלאכה, ומ"מ[29] תוארה הוא כפי המקובל גם

במקום שאין הטעם נוהג, וה"ה[30] בכל האופנים שדוקא כפי הצורה המקובלת. וכיון ששוחט בכלל ישנו בכל עניני שחיטה, בין למכירה בין לעצמו בין בכל מיני בע"ח, דלא שייך בהם כלל טעם הצביעה, ה"נ[31] נאמר דחובל אינו כ"א בצורה המקובלת דהיינו בבע"ח, ואע"פ[32] שהטעם יוכל להיות בכמה גוונים אחרים, העיקר בכאן היא קבלת צורת המלאכה, שקבלנוה דוקא בבע"ח, ואין הצביעה כאן ראויה כ"א לתבל את טעם המלאכה אצל בע"ח.

ותירוץ זה יהי' הגון גם בלא קישור לדין צביעה באוכלין, שהוא דוחק שנאמר כן על בשר אדם דלא קאי לאכילה, ואפילו בעיבוד שקלו וטרו בחלבים [שבת עה: אין עיבוד באוכלין, ודנו בעיבוד חלבים] דלא קיימי כ"כ לאכילה. וק"ו[33] דלא שייך לומר "אוכל" על בשר אדם, דאסור אפילו בהנאה במותו. אמנם על זה הפרט יש מה לפלפל, אם נפל נכנס בכלל איסור הנאה דמת, אבל אין צריך לזה כמש"כ[34]. ע"ד חביבנו ר'[35] דוד הכהן נ"י, איך אוכל כעת לעזור שיבא לל', [הרב דוד כהן ("הנזיר"), שישב אז בשווייץ וביקש לבוא ללונדון אל הרב קוק; ראו (כרך ג', אגרת תשצא)] בעת שהפחד שם הוא כ"כ גדול, עד שרבים יוצאים ומתרחקים. ד' יגונן בעד עמו וכל מעשיו. והננו בכל יום מחכים לתשועת ד' ולהשקט העולם ברב רחמים. מפני טרדות עניני המרפא ויתר מפריעים הנני מקצר, במקום שרציתי מאד עוד להשתעשע באמרותיך היקרות. ואתה בני חזק ואמץ ברוממות קודש, באומץ טוהר וצהלת תפארת הדר אור תורה וחכמה ודעת ד' העליונה למעלה למעלה, ובקרן ישע נושע בצמיחת ישועה ופדות עולמים, כנה"י[36] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[37],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עז"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. השלו' - השלום
5. ש"ק - שבת קודש
6. ע"ד - על דבר
7. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
8. ג"כ - גם כן
9. לע"ע - לעת עתה
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. נ"י - נרו יאיר
12. יהי' - יהיה
13. שיהי' - שיהיה
14. אח"כ - אחר כך
15. ע"פ - על פי
16. כ"כ - כל כך
17. ובכ"ז - ובכל זאת
18. תהי' - תהיה
19. השי"ת - השם יתברך
20. שלו' - שלום
21. מד"ר - מדרש רבה

22. ד"ר - דוקטור
23. הרה"ג - הרב הגאון
24. ולע"ד - ולעניות דעתי
25. כ"א - כי אם
26. א"ו - אלא ודאי
27. בבע"ח - בבעלי חיים
28. י"ל - יש לומר
29. ומ"מ - ומכל מקום
30. והי"ה - והוא הדין
31. ה"נ - הכי נמי (כך גם)
32. ואע"פ - ואף על פי
33. וק"ו - וקל וחומר
34. כמש"כ - כמו שכתב
35. ר' - רבי
36. כנה"י - כנפשו היקרה
37. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ד"ר יעבץ הגיע להרוגייט, ויש להם שיחות. הרב קוק דיבר על הקודש: לפעמים הוא מתעלם ונגלה רק ליחידים, אבל סעיפיו המעשיים פועלים על החול. כשהחול 'מתנודד' בלי בסיס, 'מתפרצת האורה ממחבואה', והקודש מתגלה כיסוד לכל הישרנות.

עיקרי הדברים

- מפגש עם יעבץ.
- הקודש והחול.
- החול המתנודד - גילוי הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ה' מנ"א[2] עזר"ת[3], [ה' במנחם אב תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון] האראגאטה, [הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה, שאליה נסע הרב קוק לשם מנוחה ורפואה]

בני מחמדי ויקירי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[4], כבר גדול מאד אצלנו הצמאון לדבריך באורך קצת עכ"פ[5]. בטח תמלא מבוקשנו, בקרוב. אקוה שקבלת כבר את מכתבנו שכתבנו אליך מפה.

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך לאטו. יתן ד' ופריו יהי'[8] לברכה לימים הבעל"ט[9].

רבה כעת הטרדה ופיזור הנפש מצדדים שונים. יעזרנו צור ישראל ויאמצנו בחיל ועז לעדור בלא לב ולב על שדי עבודתו ועבודת עמו.

היום הי'[10] לי קורת רוח מביקורו של ידידנו ר"ז יעבץ, [ראו (כרך ג', אגרת תתכ)] שבא גם הוא פה למטרת המרפא ועונג הי' לי למצא פה אוזן שומעת שכמוהו, המתחשב עם הגיוני לבנו בעיון הראוי בכובד ראש והוקרה. גם יש לו חוג השפעה בל', והם אנשים חשובים שמרצה לפניהם לפרקים פרק בד"י[11].

דברתי ע"ד[12] מכון הקודש וע"ד[13] סעיפי המעשה שלו בעולם החילוני וסדריו, שלפעמים מתעלם הקודש ומתרומם בתועפות עוזו ומוצץ הוא רק ליחידים, אבל סעיפיו המעשיים מתאמצים מאד ופועלים על כוחות החיים החילוניים, והמוסר החברותי יוצא לאור בכמה מעלות טובות, שהכשיר הקודש את העולם לזה ע"י[14] כל הופעותיו הקדומות. אמנם מתנועע הבסיס העולמי, על רגל אחת אינו יכול לעמוד, והחול מתנודד הוא בכל יצירותיו, עד שמתפרצת היא האורה ממחבואה והקודש מתגלה בזיו טהרתו, בתור סבה יסודית ואור חיים עצמיים לכל הישרנות והארת הדרך של חיי היחיד והצבור, של חיי העולם והשעה. והעולם הולך ומתקרב לתיקונו ע"י המון זיקוקיו ונהרי תלאותיו, ומאפלה יצא לאור גדול, וכל התקונים אשר לבשו בגדי חול יתבססו ע"י זיו הקודש שיתגלה בהם, שאז יוכרו בצורתם המובהקה והיו לאבני פינה ומוסדות לחיים טובים עזיזים וטהורים. יתן ד' וממאפל יאיר לנו

ובישועתו ישגבנו ומבין המצרים לאור מרחבים יוציאנו, [על פי איכה א, ג ("בין המצרים") ותהלים קיח, ה ("ענני במרחב יה"); המכתב נכתב בימי בין המצרים] בב"א[15].

מה נשמע מד"ר[16] הערץ נ"י[17], ומהו תוכן נסיעת ד"ר[18] א' נ"י, ובאיזה אופן נוכל לבא ע"י לדר"ש[19] מיקירנו שי'[20].

חזק בני ואמץ בכל טוב עלה והצלח ועז ד' וברכתו תחופף עליך סלה, כנה"י[21] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מנ"א - מנחם אב
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. עכ"פ - על כל פנים
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. יהי' - יהיה
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. הי' - היה
11. בד"י - בדברי ימי ישראל
12. ע"ד - על דבר
13. וע"ד - ועל דבר
14. ע"י - על ידי
15. בב"א - במהרה בימינו אמן
16. מד"ר - מדרש רבה
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ר - דוקטור
19. לדר"ש - לדורש שלום
20. שי' - שיחיה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מנחם אב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח שהרצי"ה סיים ללמוד שחיטה בפועל. השחיטה מסמלת את הדרך: 'כירק עשב נתתי לכם את כל' - אחרי ירידת האדם, ומתוך 'ארסיות החיים הירודים' מתגלים הרחמים, והכול מתרומם. תודה לד"ר אשר שהדריך אותו. על החלפת מקום: לא להצטער, הכול לטובה. חידוש בסוגיית בר פדא (נדרים כט) והר"ן.

עיקרי הדברים

- סיום לימוד השחיטה.
- סוד השחיטה וההתעלות.
- תודה לד"ר אשר.
- חידוש בנדרים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ח מנ"א[2] האראגאטה, [הרוגייט, עיר נופש בצפון אנגליה]

בני יקירי ומחמדי [הרצי"ה, שהיה אז בשווייץ] שליט"א[3], מה מאד שמחתנו במכתבך היקר. אפריון אמטי לך ומשנה שמחה היה לי במה שזכית לגמור את למוד השחיטה למעשה ולקיימה בפועל. חביבים דברי סופרים: שמנו את השחיטה בין שלשת הדברים שת"ח[4] צריך שילמדם. [חולין ט: "שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב, שחיטה ומילה"] ומה גדול הוא הרוח האצור בקרב אנשי לב בעלי רגש הרואים את צעדי הקודש, אשר העולם והדורות הולכים וצועדים ע"פ[5] מתכונת תמים דעים ב"ה[6] אשר לו נתכנו עלילות, ואיך הם עולים מתוך התהומות העמוקים למרומי הררי קודש, אשר שם האורים הגדולים מאירים בשיא חוסן יקר זיום, ואמרת אלה הצרופה, אחרי אשר ירד האדם במשך דורות ממכון גדלו, שתכנה את הסדר לרומם את סגולת האדם מבין המון החיים, להכירו בצלם אלהים, ואמרה "כירק עשב נתתי לכם את כל". [בראשית ט, ג: ההיתר לאכול בשר ניתן רק לנח, אחרי המבול] שהכשירה אח"כ[7] את נקודת חיי העולם בנשמת ישראל ע"י[8] קדושת הבירור של המינים הכשרים, ועמהם טפלה באורח התמותה המעולפת ברזי קודש מלמעלה. וברגשי חן וחמלה נפלאה המתגלה בתוכיותה של הארסיות של החיים הירודים. שדוקא שבילים הללו הם הם המרוממים את הכל, את האדם ואת החיים יחד, ומגיעים בתעופתם לרום המטרה העליונה, הגנוזה בתוך עמקה של קדושת אמונת אומן הנאדרה בקודש, ששם הרחמים הרבים מתגלים, וברית עולם מתראה, וחסדי דוד הנאמנים באים ושוטפים ומאירים.

אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו. אף נחלת שפרה עלי אברך את ד' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי. [תהלים טז, ו-ז] והמארה לברכה מתהפכת, והצפון אשר משם הרעה נפתחת, [על פי ירמיהו א, יד] משם האורה תופיע, והשולחן אשר לפני ד' יערך נגד צוררנו, חלקם בחיים וצפונך תמלא בטנם, [תהלים יז, יד] ועזיזי אור, וחמושי גבורה, מלאי חסד וחגורי יושר אהבה ונדבה, הננו עולים

ומתעלים מתקשרים ברוממות אהבת כל היצור, באהבת יוצר כל, מחולל כל ומרומם כל, הנותן שפעת זיו כבודו, בגוי קו קו, באוצר אור עולם אשר להמון עמים, וכל עולמים, בישראל עם קרובו, וכל סגולות צפיותיו וחסני קדשיו, אשר נקוה שיום ליום יביע אומר [תהלים יט, ג] אשר בקרוב יגלה, לשם ולתהילה ולתפארת.

תודתי נתונה היא ממעמקי לבבי לידידנו המרומם הרה"ג[9] ד"ר[10] אשר [ככל הנראה הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל] שליט"א, על אשר הכינך והעירך והדריכך למלאות חפץ ד' במלאכת השחיטה. יברך ד' חילו וירומם אף ינשא הוא וכא"ל[11] בכל עז וברכת עולמים. ודרש נא את שלו'[12] אהובינו הרב ד"ר הערץ שליט"א יגונן ד' עליו ויצילהו מכל אסון ופגע. ויביאהו מהרה שלם בכל טוב אל נוהו לשמחת לב כל מוקיריו אוהבי יראי ד' טהורי לבב החפצים בהצלחתו.

ע"ד[13] שינוי מקומך קשה לי מרחוק להכריע, אמנם אם כפי ראות עיניך יש איזה אי נעימות, מאיזה טעם שיהי'[14] בתכונת המצב ההוי, ואולי כבר יותר מדאי הננו מטריחים את אהובינו היקרים, אשר דרשו השארותך הזמנית שמה, ראוי לטכס עצה באורח כבוד בעה"י, איך להחליף. ודי יצליח. אבל בכל אופן לא תצטער איך שיפול דבר הכל יחשב ד' לטובה, ולטבא יהוי, בעזה"י[15].

חזק בני יקירי ואמץ בכל ענייך בתלמוד ובמעשה, בקודש ובחול, הפתוח גם הוא תמיד לקודש בעצת ד', והי'[16] קודש ולמקור ברכה, בחסדי צור מעוזנו ב"ה. מה מאד ראוי להתאמץ ע"ד מכתבים לאהובינו שי'[17] כמה פעמים ביקשתי והתחננתי שיכתבו משם בפרטיות, ולא נעניתי, מ"מ[18] ראוי לנו לעשות את שלנו. כתוב למע"ה[19] להורי היקרים שליט"א בפרטיות, באריכות, ותבאר להם בעדי התנצלות, כי כמה פעמים כתבתי, והתנצלתי ושאלתי שיחנוני באיזה שורה מכתב ידם, הקדושה לי ויקרה מפז. אמנם ודאי מניעות עומדות שאינן נותנות להוציא אל הפועל את המבוקש. וע"ד[20] עזרה הלא כפי האפשרי הננו שולחים, ודי יעזר להגדיל ולהאדיר כל טוב.

הנני גם פה מוטרד מעניני הזמן וארחות הציבור וצרת המאורעות של צוק העתים, והכל יהי'[21] לטובה, ומאפלה לאורה יוציאנו למען שמו, עוד לא הוסכם לנו כמה עוד נתעכב פה בפרוטרוט. השתא הנני מאריך יותר בעניני המרפא וזמנה, יתן ד' ויהי'[22] לרפואה, ונשיג חוסן ישועות, ועז לתו"ע[23], לעבודת הקודש סלה. תמול הי'[24] פה אצלנו אהובנו הר"ז[25] יעבץ שליט"א, והראיתי לו דבריך במכתבך אודותו ונהנה מאד. לפעמים בעת הפנאי מעניני העול של המרפא מצד אחד ויתר המטרידים מצד השני הננו נפגשים ומטיילים ארוכות וקצרות בדברי חפץ. חפצתי להאריך עוד, ולהעירך באיזה דברים, אבל כבר ישנם הטרדות המונעות. בסוגיא דבר פדא בנדרים, דכ"ט ד"ה[26] אמר, כתב הר"ן[27] שאם בתוכ"ד[28] אמר מעכשיו שלמים חיילא קדושת שלמים, צריך הדבר ביאור למה צריך תוכ"ד[29], כיון שיש ריוח לקדושת שלמים לחול בתוך שלשים יום הראשונים, ואח"כ[30] היא מתפשטת והולכת. וצריך לומר שהר"ן[31] סומך על סוף הסוגיא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט מעכשיו דמי, ויותר ממסירה דלאחר ל', א"כ[32] אם לאחר כ"ד תחול למפרע קדושת עולה ותעקור קדושת שלמים. ויש בזה חידוש דין, שאם מתה הבהמה בתוך שלשים דלא חלה קדושת עולה, תחול קדושת שלמים, ותהי'[33] אסורה בגיזה ועבודה,

וכ״ע[34] הקדש שלמים, רק אם עבר יום לי׳ נעקרה למפרע קדושת שלמים מפני קדושת עולה, שאע״פ[35] שאינה חלה מצד מעילה כ״א[36] לאחר לי׳ מ״מ חלה מטעם קנין הקדש.

אולי תקח מועד ללמוד סוגיא זו ותתבונן בדברים בע״ה[37].

והנני בזה חותם בברכה, ברוב צהלה ואורה משפעת ברכת ד׳ עליך בני יקירי למועד צאת השנה והתחדש שנת ברכה ואושר, רב ברכה ועצמה ירבה אשר לו הכח והחסד לעולמים, כנה״י[38] ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך כה״י[39],

הק׳ אברהם יצחק ה״ק

---

1. בעה״י - בעזרת השם יתברך
2. מנ״א - מנחם אב
3. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שת״ח - שתלמידי חכמים
5. ע״פ - על פי
6. ב״ה - ברוך השם
7. אח״כ - אחר כך
8. ע״י - על ידי
9. הרה״ג - הרב הגאון
10. ד״ר - דוקטור
11. וכא״ל - וכל אשר לו
12. שלו׳ - שלום
13. ע״ד - על דבר
14. שיהי׳ - שיהיה
15. בעזה״י - בעזרת השם יתברך
16. והי׳ - והיה
17. שי׳ - שיחיה
18. מ״מ - מכל מקום
19. למע״ה - למעלה
20. וע״ד - ועל דבר
21. יהי׳ - יהיה
22. ויהי׳ - ויהיה
23. לתו״ע - לתורה ולתעודה
24. הי׳ - היה
25. הר״ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ד״ה - דיבור המתחיל
27. הר״ן - רבנו נסים
28. בתוכ״ד - בתוך דבריו
29. תוכ״ד - תוך דבריו
30. ואח״כ - ואחר כך
31. שהר״ן - שרבנו נסים
32. א״כ - אם כן
33. ותהי׳ - ותהיה
34. וכ״ע - וכולי עלמא
35. שאע״פ - שאף על פי

36. כ"א - כי אם
37. בע"ה - בעזרת השם
38. כנה"י - כנפשו היקרה
39. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אלול תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם יישארו עוד שבוע. מכתבים לארץ נשלחים דרך חברת 'קוק' לפי החוק החדש. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב להוריו. מותר לרצי"ה לחתום על מאמרו, כי 'לפעול ולעשות' מחייב התוודעות - 'לא השחצני... כי אם המעוטר בענוות צדק'.

עיקרי הדברים

- מכתבים לארץ.
- חתימה על מאמר.
- התוודעות בענווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט' אלול עזר"ת[2], האראגאטה.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], חשבנו לנסע חזרה ללי' שבוע דנא, אך מסיבות שונות נתעכב הדבר, וחושבים אנחנו בע"ה[4] להתעכב פה עוד שבוע. השי"ת[5] יציל ויגונן וירם קרן לעמו, ויצמיח לנו אור גאולה ופדות, מעוז והדרת קודש עדי עד.

שמחתי בטיולך, בטח יהי'[6] להרחבת הדעת ולחיזוק ואימוץ החמריות והרוחניות, בחילך לאורייתא לעבוה"ק[7] ולכל קודש ורוממות, תרוממנה קרנות צדיק בשמחות וגיל, ומתוך כל המאפליות אורי אורים נשאב, ובששון יחשפו המבועים לעת הנהרה אשר תופיע, שעיני כל המיחלים לחסדו ב"ה רואים עין בעין את גאון צעדי מהלכיה.

שלחנו מכתבים לתמן ע"י[8] חברת קוק, [סוכנות הנסיעות "תומס קוק", שדרכה הועברו אז מכתבים לשטחים שבשליטת האויב] שהוא הכרח לפי המהלך החקי החדש. ואתה בני יקירי, תראה ג"כ[9] לכתוב לכולם בפרטיות, תעודדם ותחזקם, ביחוד להורינו היקרים יחיו. כתוב נא באריכות ובהתנצלות עבורנו, כי הלא כמה פעמים כתבנו. וע"ד[10] התמיכה כפי היכולת הרינו משתדלים לשלח, ואלמלי היו לנו קבלות מסודרות אז הי'[11] המשלח הולך בדרך יותר תכופה. ואולי יועילו דבריך שמצדם יתמידו בכתב ואולי נזכה לראות לפחות חת"י[12] הורינו, או עכ"פ[13] כת"י שמואל שי'[14], [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] שהוא עמם יחד, והי'[15] לנו למשיב נפש ותשועתה לד'. ע"ד[16] חתימתך על הטופס האשכנזי שבמאמרך, איני רואה סבה למניעה, ויותר טוב להתודע קצת, אולי יתן ד' ויתגלגל זכות של איזה מפעל טוב ודיבור טוב, שיהי'[17] לתועלת לכלל עם ד' ולכל כשרון ושלמות. וחפץ ד' בידנו יצליח. ואין שעור לערכה של איזו השפעה טובה בצירוף הכוחות. הבדידות וההסתרה היא אמנם טובה בפנימיותה, מעדנת היא את הנפש ומאשרת את הנשמה ממקור תענוגי הקודש של הענוה, המאירה ביפעת נגהה ואור עשירות כבודה הפנימי של אוצר הכמוס.

אבל לפעול ולעשות לשאת ולעבוד הננו קרואים, ולזה הכרח הוא ג"כ ההתודעות והפרסום הישרני, לא חלילה השחצני המגועל כ"א[18] המעוטר בענות צדק ועוז גבורת החיל של ישרי לב דורשי ד' ועוזו.

ההנך מתמיד בעניני השחיטה, ההי' לך עוד נסיון מעשי נוסף על אשר הודעתני, אשמח בהשתלמותך בעבוה"ק[19] הזאת הרצוי' ומועילה מאד, וצדיקים ילכו בה. דר"ש[20] אהובינו הרה"ג[21] ד"ר[22] אשר שי' והרב ד"ר הערץ שי' וב' ביתם. יחיש אדון הישועה מלך שהשלו'[23] שלו עלינו ועל כל עולמו ישועת שלומו ואור טובו, ונזכה לשנה טובה ומעוטרה באור ישע ופדות וכט"ס[24], כנה"י[25] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[26],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. השי"ת - השם יתברך
6. יהי' - יהיה
7. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. וע"ד - ועל דבר
11. הי' - היה
12. חת"י - חתימת ידי
13. עכ"פ - על כל פנים
14. שי' - שיחיה
15. והי' - והיה
16. ע"ד - על דבר
17. שיהי' - שיהיה
18. כ"א - כי אם
19. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
20. דר"ש - דורש שלום
21. הרה"ג - הרב הגאון
22. ד"ר - דוקטור
23. שהשלו' - שהשלום
24. וכט"ס - וכל טוב סלה
25. כנה"י - כנפשו היקרה
26. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו באב תרע"ז - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

על הביטוי 'רוח הקודש' שכתב בהודעה ביידיש: בכוונה, 'להוציא בלע מפיהם' - רוח הקודש שלנו נובעת מכל חיי הקודש. ההודעה תובעת את 'היהדות השלמה' גם נגד הלאומיות החילונית. הרב קוק מעודד את הרצי"ה להעביר שיעור ולכתוב מאמר.

עיקרי הדברים

- 'רוח הקודש' בכוונה.
- תביעת היהדות השלמה.
- עידוד להשפיע.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום טוב גדול לישראל [ט"ו באב, על פי משנה תענית ד, ח] עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3].

שמחתנו בטובך במכתבך היקר, ישר חילך, ת"ל[4] על החוה"ש[5]. וע"ד[6] ההטבה במצב הבריאות, לפי הערך, ע"י[7] עסקי המרפא פה, יתן ד' להצלחה שיהיו הדברים עושים פירות לטובה לימים הבעל"ט[8], הננו משוקלים עדיין בדעתנו ע"ד[9] זמן שיבתנו למגורנו. ע"כ[10] הננו כותבים כעת בקצרה. רבה הטרדא הנפשית כעת מצדי צדדים. ד' יתן הטוב, ויאיר מהרה אור ישעו וצדקת חסדו ע"פ[11] תבל רבה וירחם מהרה עניי עמו, לרומם קרנם ולעודדם בישועתו.

בכונה כתבתי את המבטא רוה"ק[12] בזר', להוציא בלעם מפיהם, כי רוה"ק שלנו היא הרוה"ק[13] הבאה ע"י הופעת כל חיי הקודש הפנימיים והחיצוניים האחוזים במקור נשמת ישראל, וראוי לתברא חילא דסט"א[14] בלישנא דידהו. וע"ד המחאה הראוי להצד השני המחזיק אך בהלאומיות החילונית, הלא כל סדר הדברים תובע את היהדות השלמה בחטיבתה הגמורה הוא כולו אומר כן. כתוב נא יקירי מכל אשר עמדך בפרטיות. וע"ד השיעור מדוע לא תקבל לזכות את הרבים, ולעודד את הרוח בע"ה[15], וכן ע"ד המאמר מאז הסכמתי ולשמחה תחשב לי להאיר דבריך היקרים.

והנני בזה חותם בברכה וצפית ישועה כנה"י[16] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[17],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וע"ד - ועל דבר

7. ע"י - על ידי
8. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
9. ע"ד - על דבר
10. ע"כ - על כן
11. ע"פ - על פי
12. רוה"ק - רוח הקודש
13. הרוה"ק - הרוח הקודש
14. דסט"א - דסטרא אחרא
15. בע"ה - בעזרת השם
16. כנה"י - כנפשו היקרה
17. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' תמוז תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב משה טורצקי, סוונסי

על קבלת חברים לי'דגל ירושלים': יש רבים שהתרחקו במעשה אבל כשרים בלבם ורוצים להתחבר ליראים, ואולי ישובו - 'איך נדחה אותם בידיים'? ההחלטה בידי האגודה המקומית ויושב הראש שלה. 'כל הבא להתחבר ליראי ה' הרי הוא בחזקת טהרה'.

עיקרי הדברים

- קבלת רחוקים.
- החלטה מקומית.
- 'בחזקת טהרה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' תמוז תרע"ח[2], האראגאטה. [הרוגייט, עיר מרפא בצפון אנגליה]

שלו'[3] רב לכבוד ידידי הרב הגדול בתו"י[4] ענף עץ אבות מו"ה[5] משה טורעצקי שליט"א[6] רב דק' סוואנסי [רב קהילת סוונסי שבוויילס] יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8] באהבה.

הגיעני מכתבו היקר, וע"ד[9] החברים הרוצים להלוות על דגלנו [להצטרף לתנועת "דגל ירושלים"] הקדוש ירושלים, קשה מאד ליתן כללים על זה חוץ ממקום האגודה הפרטית, כי יודעים אנחנו שבמדינות הללו נמצאים בעוה"ר[10] כמה אנשים שבמעשה נתרחקו הרבה, והם כשרים בלבבם והם חפצים להתדבק ביראי ד', ואולי בהמשך הזמן ישובו בתשובה שלמה, ואיך נדחה אותם בידים. ע"כ[11] הדבר תלוי בהסכמת האגודה המקומית ויו"ר[12] שלה, שע"פ[13] רוב יהי'[14] ת"ח[15] או רב העדה, והוא ידע לכוין את המשקל והכל לש"ש. והיסוד של ההסתדרות שלנו הלא הוא להראות גלוי לכל ישראל ולכל העולם, שחפצנו ביסוד קיבוץ גלויותינו על אדמת הקודש הוא בנוי על יסוד הקודש בשם ד' ותורתו, וכל מה שיימצאו יותר חברים ויותר אגודות המסכימים על יסוד הקדוש הזה, הרי תוכן של יראת שמים ושל קדושת ישראל האמיתית מתעלה ע"י[16] זה. וכת"ר[17] בשכלו ויראת ד' אשר בלבבו ידע בעדתו את מי לקרב. וביותר צריכים אנו להתאמץ להחזיק את כל מוסדות הקודש אשר באה"ק[18], שיהיו נשארים עומדים ברשות יראי ד' האמיתיים, ולזה עלינו להרבות חברים ותומכים, וכל הבא להתחבר ליראי ד' הרי הוא בחזקת טהרה, ["וכל הבא ליטהר מסייעין אותו" (שבת קד)] ועכ"פ[19] ראוי להמשיכו בחבלי רצון, ובמשך הזמן נראה את מעשיו.

וכשיחננו ד' ויבא התור של הקונגרס הכללי, אז נקבע בע"ה[20] ע"ד[21] מהות החברים תקנות קבועות.

והנני בזה חותם בברכה ומיחל לחסד ד' על עמו מבין המצרים [איכה א, ג] קרנם להרים בב"א[22],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. וע"ד - ועל דבר
10. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
11. ע"כ - על כן
12. ויו"ר - ויושב ראש
13. שע"פ - שעל פי
14. יהי' - יהיה
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. ע"י - על ידי
17. וכת"ר - וכבוד תורתו
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. ועכ"פ - ועל כל פנים
20. בע"ה - בעזרת השם
21. ע"ד - על דבר
22. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תמוז תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב דב אריה ריטר, רב רוטרדם

הרב קוק מבקש לברר באיזה עניין יש 'הפרש גדול' בין השקפותיהם. אם מדובר בשיתוף עם 'עוברי תורה' - כל יסוד ההסתדרות הוא להתארגן לבד. איגוד יראי ה' לבניין הארץ הוא 'היסוד היותר נכון' לתשובה הכללית, שבה תלויה הגאולה. הרב קוק מקווה שהרב ריטר יעמוד בראש.

עיקרי הדברים

- בירור המחלוקת.
- התארגנות נפרדת.
- תשובה כללית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג תמוז תרע"ח[2], מרחץ האראגייטה. [כ"ג בתמוז תרע"ח (1918), הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה]

שלו'[3] וברכת עולמים, יהיו יחדיו תמים, לראש צדיק תמים, הרב הגאון המפורסם, גדול שמו בישראל, רב פעלים מו"ה[4] דב ארי' ד"ר[5] ריטער [הרב ד"ר דב אריה (ברנהרד) ריטר, רבה הראשי של רוטרדם] שליט"א[6] הגאבד"ק[7] ראטרדאם והמדינה יצ"ו[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

יקרת מכתבו הגלוי דהדרת כתר"ה[11] שליט"א הגיעני. אמנם חתומים לי הם לעת עתה דברי קדשו, אשר כתב שהפרש גדול יש בין ציורינו. יעמידני נא מר על האמת על איזה נקודה הוא מכוין. הלא בענין ההשתתפות עם סיעה שעוברי תורה עומדים בראשה, הלא זהו כל היסוד של ההסתדרות שלנו, ["דגל ירושלים", התנועה שייסד הרב קוק בלונדון] שנהיה מתארגנים באגודה עומדת לבד, בכל הטכסיסים הנדרשים להסתדרות כללית, הראויה לתפוס מקום בישראל, ולהיות מוכרה בכבוד השפעתה גם אצל אוה"ע[12]. ואם מצד המצב הזמני, הלא עינינו נשואות לישובה של אה"ק[13], ברוח ד' אשר על עם קדשו, ובקדושת ברית תורת אמת וחיי עולם אשר נטע בתוכנו לעד. וזהו דבר שהוא נדרש מאד להיות ההתאגדות הכללית של כלל ישראל מתחזקת עליו.

ולענין ההכשרה אל גאולה וישועה, התלויה ודאי הרבה בתשובה כללית, הלא האיגוד של יראי ד' וגדולי התורה והיראה הטהורה בראשם לבנות בית ישראל על אדמת הקודש, הוא היסוד היותר נכון לתלות עליו את כל התוצאות של השפעת צדיקי הזמן וגדוליו על הכלל, לרומם קרן ביראת ד' ובכל תיקוני החיים, להשיב לב בנים אל אביהם שבשמים [על פי מלאכי ג, כד] גם בכל מקום שהם, כדי שיהיו מוכשרים לקבל אור חסד ד' אשר יגביר על יראיו, וד' יושיע ציון, וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה. [על פי תהלים סט, לו–לז]

אקוה שהדר"ג[14] יצא בראש המחנה הקדוש החיל אשר נגע ד' בלבם, [על פי שמואל א י, כו] שהם תל"י[15] הולכים ורבים להיות דוגלים על דגל קדשנו, הזוכרים מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבם [על פי ירמיהו נא, נ – הפסוק שנבחר למוטו של "דגל ירושלים"] תמיד, ומבין המצרים יראנו בישועתו בקרוב.

והי'[16] זה שלו' כנה"ר[17] ונפש ידי"ע[18] חותם בכל חותמי ברכות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. אוה"ע - אומות העולם
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. שהדר"ג - שהדרת גאונו
15. תל"י - תודה לא-ל יתברך
16. והי' - והיה
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג תמוז תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב י"ש (מו"ל השי"ס)

דוגמת ש"ס וילנא עם 'הלכה ברורה' יפה, אבל אם המו"ל רוצה לעסוק גם בש"ס השני לפי התוכנית הראשונה, 'יצווחו עלה בבי מדרשא', והרב קוק לא ייקח בזה חלק. כדאי לרכז את כל הכוחות בש"ס אחד. יש לתקן 'רב דפה' ל'רב מפה', כי צריך להיזהר באמת.

עיקרי הדברים

- תמיכה בש"ס וילנא.
- התנגדות לש"ס השני.
- דיוק בתואר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג תמוז תרע"ח[2], האראגייטה.

כ'[3] ידידי הרב הגאון מוהרי"ש[4] שליט"א[5].

שוי"ר[6].

כעת הגיעה לידי הבחינה מש"ס וילנא עם תוספת ההלכה ברורה. ["הלכה ברורה": חיבורו של הרב קוק, המציין את ההלכה הפסוקה לצד הגמרא; ראו גם (כרך ג', אגרת תתלו)] והנה כפי הנראה הדבר יהיה יפה ומוצא חן ושכל טוב בעיני אי' ואדם. אבל כיון שכת"ר[7] חפץ לעסוק בהש"ס[8] השני ע"פ[9] הפרוגרמה הראשונה, שלפי ענ"ד[10] יצווחו עלה בבי מדרשא, ולא אוכל לקחת בה חלק. ואם יחשוב כת"ר[11] שיוכל לעסוק בשתי ההדפסות בב"א[12] גם זה הוא לפי השערתי דבר נמנע ולמעלה מהיכולת. ואיך אוכל לקרוא לעזרה ותמיכה על דבר שאני בעצמי מסופק מאד בהוצאתו אל הפועל.

ולדעתי אם היה אפשר ליחד את כל הכוחות כעת רק על הש"ס[13] הזה כדפוס וילנא, בהוספת הה"ב, והציונים וההגהות, הי'[14] דבר נעלה ונותן מקום לתקוה ולזכות הרבים בעה"י[15].

והנני בזה חותם בברכה וכט"ס[16], יראנו ד' בישועתו, ומבין המצרים קרן עמו ירים במהרה, כנה"י[17] ונפש ידי"ע[18] דוש"ת[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. נחוץ מאד לתקן תחת "רב דפה" שכ'[20] כת"ר ע"ע[21] "רב מפה", כמו שהטיב לתאר ע"ע אח"כ[22], והאמת הוא הכבוד היותר נאה, וביותר צריך להזהר בזה כשנגשים לתורה דכתיב בה אמת.

ידידו הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. כ' - כבוד
4. מוהרי"ש - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ש (למשל: יעקב + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שוי"ר - שלום וישע רב
7. שכת"ר - שכבוד תורתו
8. בהש"ס - בהשישה סדרים (התלמוד)
9. ע"פ - על פי
10. ענ"ד - עניות דעתי
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. בב"א - במהרה בימינו אמן
13. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
14. הי' - היה
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. וכט"ס - וכל טוב סלה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. שכ' - שכבוד
21. ע"ע - עיין עוד
22. אח"כ - אחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ר"ח מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב מנשה הכהן אדלר (מפרש 'ריש מילין')

הרב קוק שמח בפירושו על 'ריש מילין'. 'הצורה האריאלית הנשמתית' - מלשון 'אריאלי', 'ארי דבי עילאי', גבורת החסד, וגימטריות של שם ע"ב. יש למחוק את הביטוי 'אין סוף... עצם אור שכלי קדמון', כי אין לייחס שום גדר או תואר לאין סוף (מהר"ל, מהר"ם אלשקר, התניא, ר' אברהם הירירה).

עיקרי הדברים

- שבח לפירוש.
- 'הצורה האריאלית'.
- אין תואר לאין סוף.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ער"ח[2] מנ"א[3], תרע"ח[4], האראגייטה.

ברכת ד' וכט"ס[5] לכ'[6] י'די"נ[7] הרב המאוה"ג[8] סוע"ה[9] אוצר תו"י[10] טהורה מו"ה[11] מנשה הכהן אדלר [הרב שמריה מנשה הכהן אדלר, רב בלונדון, שחיבר פירוש לספרו של הרב קוק "ראש מילין"] שליט"א[12] וכא"ל[13] שלו'[14] וברכה באה"ר[15].

אחדשה"ט[16].

שמח לבי לראות דברי קדשו הנחמדים, בהרחיבו את המשכיות אשר בראש מילין, וקונטרס ההקדמה אשר הי'[17] כעת למראה עיני גם הוא יפה אף נעים, כמעשהו בקודש בגוף המחברת.

ולחבת דבריו הטהורים אעיר, שחסר מלבאר את המבטא "את צורת האריאלית הנשמתית שבקרבנו", שרבים מתקשים בהבנתו. והכונה היא מלשון "אריאל", שהוא מלשון "ארי" מיסוד הקודש העליון "ארי דבי עילאי" [חולין נט] שהיא גבורת החסד, "פני ארי' אל הימין", [יחזקאל א, י] ואור החכמה אצור שם, כי בחסד מתגלה אור קדושת החכמה העליונה, ואריה עה"כ[18] הוא בגימ' גבורה, והוא כמנין ריו"ו אותיות של שם ע"ב[19], שהוא יסוד החסד, וסוד האותיות הם ע"ב: ג' אותיות מילוי של כל אות מכ"ב אותיות של א"ב[20] הרי ס"ו, וה' אותיות מנצפ"ך[21], עה"כ הרי ע"ב, שהוא רז התכללות החסדים עם הגבורות בראשית התעלומה העליונה. והאדם בהיותו כדוגמא של מעלה, עוז גבורתו הוא בתעלומת נשמתו, המתיחדת ברעותא סתימאה עם קונה ויוצרה ב"ה, שאז הוא צדיק ככפיר יבטח. [על פי משלי כח, א] ולברר ברירות הענין צריך אורך רב מאד.

גם זאת אעיר, מש"כ[22] כת"ר[23] בדי' י"א שורה י"ז בקונטרסו: "א"ס ית"ש[24] שהוא עצם אור שכלי הקדמון", זה צריך לתקן, כי מנוי' וגמורה בסוד חכמי אמת, כי חלילה ליחש שום גדר ותואר לא"ס[25], דלית מחשבה תפיסא ביה כלל, [שאין מחשבה תופסת בו כלל (תיקוני זוהר, הקדמה)] ולא רמוז אפילו בקוצו ש"י, כי אם הכל מעיד על מציאותו ושלמותו כביכול, ואפילו תוארים כאלה אינם שייכים לגביה באמת, כי הוא

נעלה מכל הגיון ומחשבה. וכבר הרעיש עולם מוהר"ל[26] מפראג [המהר"ל מפראג] ז"ל[27] על הפילוסופים שהגדירו את ד' בהגדרת הדעת, וכן הגאון מהר"ם[28] אלשקר העיר ע"ז[29] בכל תוקף בהשגותיו על רש"ט[30] בעל האמונות, [ר' שם טוב אבן שם טוב, מחבר "ספר האמונות", שיצא נגד הפילוסופיה] הנדפסות בסוף תשובותיו, וביחד עם ספר האמונות לרש"ט[31]. והענין מלא בד' הזוהר והתיקונים וכל גדולי המקובלים ז"ל, ובס' תניא להגר"ז[32] מלאדי [רבי שניאור זלמן מלאדי, מייסד חסידות חב"ד] ז"ל כתב בהגהה בראש ספרו שדברי הרמב"ם[33] בתואר הוא המדע הוא היודע הוא הידוע צדקו רק בבחי' חב"ד[34] דאצילות, ולא חו"ש[35] באי"ס[36], וגם הרמב"ם ז"ל האריך רק לבאר את התארים הללו מצד השלילות שבהם. ובס' בית אלקים להמקובל החוקר ר' אברהם אריא [ר' אברהם כהן די הררה, תלמידו של ר' ישראל סרוג] תלמידו של הר"י[37] סרוק תלמיד האר"י[38] ז"ל באר שמזה הטעם יש בקליפה בחי' י"א ספירות בסוד י"א סמני הקטורת עם חלבנה, [כריתות ו: החלבנה, שריחה רע, נמנית עם סממני הקטורת] כדי לבררם, וי"א יריעות עזים, [שמות כו, ז] בסוד כל המוסיף גורע, משום שהחיצונים בטפשותם מיחשים איזה ציור והתדמות לא"ס, ומזה נובע כל יסוד טעותם, ד' יצילנו.

ע"כ[39] צריך למחוק התיבות האחדות הללו כאשר הקפתים בפנים. והשי"ת[40] יאיר עינינו בתורתו, ויחננו דעה והשכל לדעת את דרכיו ולעבדו בלבב שלם, ונזכה לחזות בבנין עיר קדשנו, ומבין המצרים ירחיב לנו ברחמיו לרומם קרן ישע, וישמח לב מבקשי ד'.

והי'[41] זה שלו' כנה"י[42] ונפש ידי"ע[43] דוש"ת[44] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
5. וכט"ס - וכל טוב סלה
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"נ - ידיד נפשי
8. המאוה"ג - המאור הגדול
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. תו"י - תורה ויראה
11. מו"ה - מורנו הרב
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. שלו' - שלום
15. באה"ר - באהבה רבה
16. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
17. הי' - היה
18. עה"כ - על הכתוב
19. ע"ב - עמוד ב
20. א"ב - אלף בית
21. מנצפ"ך - מנצפ"ך - האותיות הסופיות

22. מש"כ - מה שכתב
23. כת"ר - כבוד תורתו
24. ית"ש - יתברך שמו
25. לא"ס - לאין סוף
26. מוהר"ל - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. ז"ל - זכרונו לברכה
28. מהר"ם - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ם (כגון ם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
29. ע"ז - על זה
30. רש"ט - רבי שמואל ט... / רבי שבתי ט... - שם אדם
31. לרש"ט - לרבי שמואל ט... - שם אדם
32. להגר"ז - ל + הגר"ז: הגאון רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
33. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
34. חב"ד - חכמה בינה דעת (חסידות חב"ד)
35. חו"ש - חס ושלום
36. בא"ס - באין סוף
37. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
38. האר"י - האר"י הקדוש - רבי יצחק לוריא
39. ע"כ - על כן
40. והשי"ת - והשם יתברך
41. והי' - והיה
42. כנה"י - כנפשו היקרה
43. ידי"ע - ידידו עוז
44. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** א' גמזו, מזכיר 'הסתדרות ירושלים' בגייטסהד

הרופא אוסר עליו לנסוע. מטרת האגודה היא לאחד את יראי ה' לבניין הארץ על פי התורה, בלי להיכנע לכוח שאינו פונה לקודש: לעלות, לחזק את הישיבות והמוסדות. אין 'דגל ירושלים' נלחם בציונות; הוא דורש שהמדינה תהיה על פי התורה. 'הכלי המחזיק את הקודש' הוא הישוב המדיני, וחיבור 'כוח הקודש וכוח המדיני' יביא ברכה.

עיקרי הדברים

- עיכוב בגלל בריאות.
- מטרת האגודה.
- לא מלחמה בציונות.
- קודש ומדיני יחד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ח[3], האראגייטה. [ג' מנחם אב תרע"ח (1918). הרוגייט – עיר מרפא בצפון אנגליה, שבה שהה הרב קוק בקיץ תרע"ח]

כי[4] היקר המופלג בתו"י[5] מו"ה[6] א' גמזו נ"י[7] ש"ץ ושו"ב[8] דק' געטסהעד [גייטסהד שבצפון אנגליה] [ר' א' גמזו, שליח ציבור ושוחט ובודק בגייטסהד שבצפון אנגליה] יצ"ו[9], מזכיר הכבוד של ההסתדרות ירושלים [ראו (כרך ג', אגרת תתע)] בעיר הנ"ל[10].

שלו[11] וברכה לכי[12] ולכל חברינו הנכבדים.

הגיעני מכתבו מיום ב' דנא, ומאד הייתי חפץ למלאות את המבוקש הנכבד של דורשי היקרים יראי ד' וחושבי שמו, אשר ישחרוני לבוא למחנה קדשם לדבר בפני קהל ועדה ע"ד[13] מטרת הסתדרותנו הקדושה ירושלים. אמנם מוזהר אני ע"פ[14] הרופא להתעסק ברפואות [הרב קוק שהה בהרוגייט לריפוי; ראו (כרך ג', אגרת תתצ)] איזה משך זמן, ומוכרח אני לאחר את העבודה ע"ד חיזוק ההסתדרות ע"י[15] נסיעות לעת אחרת שאמצא את עצמי בע"ה[16] מוכשר לזה מצד מצב הבריאות.

אמנם בכלל הלא כל אדם שיש לו דעה ישרה יוכל מתוך החוברות שנדפסו והקולות הקוראים [חוברות התעמולה והכרוזים של "דגל ירושלים" שנדפסו בלונדון בתרע"ח] להבין את מטרת האגודה, שהיא לאחד את הכוחות של כל יראי ד' ושומרי תורה ומצוה, שיהיו מוכנים ליתן את ידם לבנין ארצנו הקדושה ע"פ התורה והמצוה, מבלי להיות זקוקים להכנע לשום כח אחר שאינו פונה לעניני הקודש. והמטרה הקדושה הזאת מושגת תהיה לנו בע"ה ע"י שיתרבו הרבה חברים לאלפים ולרבבות שיתנו ידם לאגודתנו, והרבה מהם יהיו מוכנים לנסע בעצמם להתישב באי"י[17] ולחיות שם ע"פ התורה והמצוה, והרבה יהיו תומכים ומחזיקים בכל עוז את כל הדברים הקדושים באה"ק[18], כמו הישיבות ובתי ת"ת[19], התי"ח[20], וכל

מוסדות החסד שהם בידי יראי ד' וחושבי שמו, שלא יהיו מוכרחים, מצד חסרון תמיכה, להמסר בידי אחרים.

וע"ד[21] הציוניות, אין דגל ירושלים נלחם חלילה [הרב קוק חוזר על עמדתו שתנועת "דגל ירושלים" אינה באה להילחם בציונות אלא להשלימה בכוח הקודש; ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] עם כל מי שבא לבקש טובה לישראל ע"פ דרכו, רק הוא מבקש שיהיו כל יראי ד' דורשים שההתישבות של עמנו בא"י שתתחיל להיות בצורה מדינית [רמז להצהרת בלפור (כסלו תרע"ח) ולסיכויי ההתיישבות המדינית בארץ ישראל אחרי המלחמה] יהיה הכל ע"פ קדושת התורה, כרצון כל יראי ד' באמת. וכל ישרי לב בהציונים בעצמם מכירים ויודעים כי נחוצה לנו דחיפה של קדושה לבנין האומה והארץ, ותנועה שתהיה באמת קדושה אי אפשר לה להתחולל כ"א[22] ע"י התאגדות כללית של יראי ד', שהם מכירים את קדושת אה"ק[23], והם מאמינים באמונה שלמה שכל יסוד להתחלת גאולתנו אז יהיה מוצלח כשנחזיק בדרך התורה והמצוה, בדעת ד' ותוה"ק[24], ואז ינהרו רבים לא"י[25] מתוך חבת הקודש והיישוב יתגדל, וגם כל העמים יכירו וידעו כי יד ד' נגלתה על עמו להתחיל להם פתח תקוה, ויתנו כבוד לישראל, ויחזקו את ידי עמנו בזכויות רבות על אדמת הקודש, ואז כאשר התוכן הקדוש יתפרסם בעולם ע"י הסתדרות ירושלים להיות רצויים לכל כל המעשים שעושים אחינו הדואגים רק לעניני העולם וחיי החמריות בא"י, כי סוף כל סוף צריכים אנחנו לישוב מדיני ומעשי שהוא יהיה הכלי המחזיק את הקודש בתוכו, ואז ע"י קיבוץ של שני הכחות ביחד כח הקודש, לעניני הקודש, וכוח המדיני ליישוב העולם, תבוא ברכת ד' על עמו, ושם שמים ושם ישראל יתגדל בעולם, ורבים מנידחינו ישובו ללכת בדרך ד' ותורתו, כדי שיהיו ראויים לזכות לתשועת ד' על אדמת הקודש.

והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה בכט"ס[26],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. כ' - כבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. נ"י - נרו יאיר
8. ושו"ב - ושוחט ובודק
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. הנ"ל - הנזכר לעיל
11. שלו' - שלום
12. לכ' - לכבוד
13. ע"ד - על דבר
14. ע"פ - על פי
15. ע"י - על ידי
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בא"י - בארץ ישראל
18. באה"ק - בארץ הקודש

19. ת"ת - תלמוד תורה
20. התי"ח - התלמידי חכמים
21. וע"ד - ועל דבר
22. כי"א - כי אם
23. אה"ק - ארץ הקודש
24. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
25. לא"י - לארץ ישראל
26. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ספרדי בשם עמוס סיפר שהרצי"ה סובל בסנט גאלן בגלל חומרות במאכלים. הרב קוק תמה 'איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד', למשל פת פלטר, באופן שנוגע לבריאות. אם הרצי"ה סובל, צריך להחליף מקום. ההסתדרות מתפתחת, ונוסדו סניפים.

עיקרי הדברים

- נגד חומרות שפוגעות בבריאות.
- פת פלטר.
- התפתחות ההסתדרות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ח[3].

בני יקירי שליט"א[4], נתעכבו דברינו אליך יקירי, מפני טרדות הנסיעה לפה, והטרדת המרפא, גם הטרדות של אנשים צדדיים מזדמנות גם פה כמובן. והננו כבר מחכים מאד למכתבך. וב"ה[5] כאשר כבר אפשר לכתוב בלה"ק[6] למה לא תשמחנו בדברים מפורטים. כמו כן מא"י[7] הם תמהים מדוע אינם מקבלים מאתך מכתבים. כמה פעמים שחרתיך יקירי שתשמחם בדבריך היקרים שיהי'[8] להם למשיב נפש. ת"ל[9] על החוה"ש[10] הרגיל אצלנו. מהלך הרפואה הולך ג"כ[11] ב"ה כשורה. במשך היותנו כבר פה, הי'[12] בלונדון ספרדי אחד מר עמוס, ומסר לנו ד"ש[13] ע"י[14] מכרנו, ובתוך הדברים קבל מאד על מצב הכלכלה שלך בס'[15] גאלען, מצד עניני חומרות במידי דמיכל, ואני תמה עליך מאד איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד בד"ת[16], באופן הנוגע למצב הבריאות, למשל ע"ד[17] פת פלטר [לחם שאפה נחתום נכרי, שיש המחמירים שלא לאכלו] שאין שום מקום להחמיר במקום שאין פת ישראל מצוי. וכן אנו מתגעגעים מאד להודע מכל הפרטים, ואם באמת סובל אתה איזה דבר הנוגע ח"ו[18] לבריאותך, אז הלא צריכים לבקש עצה שתחליף את מושבך במקום אשר לא תסבול מאלה ההכבדות. ודי יעזרנו ואל יטשנו.

מצב ההסתדרות הולכת היא ומתפתחת. [הסתדרות "דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] נקוה שישגא אחריתה בע"ה[19]. נתיסדו ענפים באיזה מקומות, והתסיסה לטובה הולכת ומתגברת. יחזקנו ד' ברוחו הטובה ועז וגבורה יחנינו בשכל טוב לנהל את הענינים בשורה ישרה ובמעמד של שלו'[20] וברכה לעם ד' הגוי כולו. הנני כעת מקצר מפני קדושת הש"ק[21], ועוד הכנות דרושות. והיה זה שלו' וברכת ד' וטובו, אורו וישעו, עלינו ועל כל עמו ועולמו, כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[23],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ש באה"ר[24] לאהובינו היקר הר"א[25] קמחי שליט"א וכב"ב[26] היקרים, ולכל אהובינו ודורשי שלומנו וכל הקהל הק'[27] יצ"ו[28]. יברכם ד' בכט"ס[29].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וב"ה - וברוך השם
6. בלה"ק - בלשון הקודש
7. מא"י - מארץ ישראל
8. שיהי' - שיהיה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ג"כ - גם כן
12. הי' - היה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. ע"י - על ידי
15. בס' - בספר
16. בד"ת - בדברי תורה
17. ע"ד - על דבר
18. ח"ו - חס ושלום
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שלו' - שלום
21. הש"ק - השבת קודש
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה
24. באה"ר - באהבה רבה
25. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. וכב"ב - וכל בני ביתו
27. הק' - הקטן
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב מאיר צבי יונג, לונדון

הבריאות מעכבת אותו. עניין 'המזרחי' אינו נוגע להם; רבים שאינם רוצים להתאגד עם הציונות ייכנסו לאגודה, וממילא יתרומם גם 'המזרחי'. התקבל מברק מתלמודי התורה במושבות, שהוצאתם 260 לירה לחודש; הרב הרץ כבר שלח 400, ויש לזרזו שוב, אחרת המורים 'פורקי העול' ימשכו את הילדים. הרב קוק מציע לקבוע את ערב ר"ח אלול ליום תענית ותשובה.

עיקרי הדברים

- עיכוב רפואי.
- המזרחי.
- תלמודי התורה במושבות.
- יום תענית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' מנ"א[2] תרע"ח[3], האראגייטה. [ז' מנחם אב תרע"ח (1918). הרוגייט – עיר מרפא בצפון אנגליה, שבה שהה הרב קוק בקיץ תרע"ח לריפוי]

שלו, וברכה, באה"ר[4] לכ"[5] ידי"נ[6] הרב הגאון אוצר תו"י[7] וחכמה רב פעלים מו"ה[8] מאיר צבי ד"ר[9] יונג [הרב ד"ר מאיר צבי יונג, רב "התאחדות בתי הכנסת" בלונדון] שליט"א[10], האב"ד[11] דאגוה"ק[12] בק' לונדון יצ"ו[13].

אחדשה"ט[14].

מכתבו הנכבד הגיעני, והנה כעת מעוכב אני מטעם הרפואה, ומוכרחני להמשיך עוד את ישיבתי פה עד אשר אשלים את חוק המרפא, יתן ד' שיהי'[15] לרפו"ש[16]. ולולא מצב הבריאות המעכבני כבר הי'[17] בדעתי לסור למאנשעסתר [מנצ'סטר, שבה קהילה יהודית גדולה; הרב קוק תכנן לבקר בה לקידום "דגל ירושלים"] ועוד לפני התחלת עסקי הרפואה, אבל בביקור הרופא מצא שאני מוכרח להקדים את עסק הרפואה, ות"ל[18] שמעט הוטב לי לפי מה שהי'[19] המצב מקודם שהייתי סובל הרבה מכמה רפיונות ל"ע[20].

הענין של המזרחי, [תנועת "המזרחי", המפלגה הדתית בתוך ההסתדרות הציונית. הרב קוק מבהיר ש"דגל ירושלים" אינו מתחרה בה אלא פונה לאלה שאינם מוכנים להצטרף לציונות] אינו נוגע לנו, אקוה שימצאו הרבה שלמי אמוני ישראל, שאינם חפצים בשו"א[21] להתאגד עם הציוניות בכללה, מפני נימוקיהם, ההם יכנסו לאלפיהם בע"ה[22] באגודתנו, [אגודת "דגל ירושלים", שייסד הרב קוק בלונדון בשנת תרע"ח] וממילא יתרומם ג"כ[23] קרן המזרחי במטרתו לחזק את עניני הדת וכל עניני הקודש, ע"י[24] מה שרבים יהיו עמנו. בטח כבר עשה כתר"ה[25] איזה צעדים ע"י המכתב אל בתי הכנסיות. יודיעני נא בטובו מהפרטים שעלו בידו. בכלל הלא פנינו הם מועדות לשלו'[26] ולאחדות כלל עמנו, ולחזק את כל קודש ד' בישראל ובא"י[27], שעי"ז[28] יתאמץ כח הלאומי הכללי שהוא אחוז תמיד במעמד הרוחני האמיתי.

היום קבלתי דעפעשע [מברק (מגרמנית: Depesche)] מבתי הת״ת[29] שבמושבות, [תלמודי התורה במושבות שייסד ד"ר משה אויערבך בחסות הרב קוק ("נצח ישראל"), שסבלו ממחסור בימי המלחמה] שהם דרושים לעזרה מהירה. הוצאתם היא שתי מאות וששים לי״ש[30] לחודש, והנה בתחילת הזמן הי׳ לי ג״כ ט״ג[31] [טלגרמה – מברק] מהם, ולקחתי דברים עם ד״ר הערץ [הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ; ראו (כרך ג', אגרת תתפא)] ושלח להם ארבע מאות לי״ש, ובזה החזיקו מעמד עד כה. ועתה כבר הגיע התור שצריך למהר לתמוך בידם, כי אם ח״ו[32] יפסיקו את פעולתם ימשיכו המורים פורקי עול התורה אשר בבתי הספר את הילדים אליהם. והנה כבר דרשתי מד״ר[33] הערץ כעת ע״פ[34] ט״ג שיחיש את מעשהו, ומאז כבר הבטיחני ע״ז[35], אולי יקח כתר״ה עמו דברים בזה, נוסף ע״מ[36] שאכתב בל״נ[37], ומני׳ ומנן תסתיים שמעתתא [ממנו וממני תסתיים ההלכה – לשון התלמוד; כאן: בפעולה משותפת יבוא הדבר על תיקונו] בע״ה.

כעת יושב אצלי הרב הורוביץ מליעדז, [ככל הנראה רב מהעיר לידס שבאנגליה] והננו מדברים ע״ד[38] אגודתנו ירושלים, [אגודת "דגל ירושלים"] ונחשוב שבקרוב יהי׳[39] פה הוא והרב דייכעש, [הרב ישראל חיים דייכס, רבה של לידס] והרב יפה ממאנשעסטר, [הרב ישראל הכהן יפה, רב במנצ'סטר, מידידי הרב קוק] ועוד, ונשלח לקרא גם לכת״ר[40] ועוד רבנים חשובים, אקוה שיבאו בעה״י[41], ונחל את מעשנו בפרסום הראוי, ומפני אותם שאינם מכירים את טוהר לבבנו ואת גדולת המטרה שיש במפעלנו... סוף סוף יכירו גם הם את צדקנו.

מאד הי׳ נכון הדבר שנסכים כלנו להודיע בפומבי את יום ער״ח[42] אלול דהאי שתא ליום ת״צ ותשובה, [ערב ראש חודש אלול של שנה זו (תרע"ח) ליום תענית ציבור ותשובה, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה] והתעוררות הלב למע״ט[43], אולי יחנן ד׳, ויאמר למשחית הרף, [על פי שמואל ב כד, טז; דברי הימים א כא, טו] ויאיר מהרה אור ישועתו ושלומו. יקח נא כתר״ה דברים בזה עם חברינו הרבנים שי׳[44] ועם יתר הכוחות אשר ימצא נכון לפניו ויקדים נא להודיעני תוצאות ההשתדלות בזה.

והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה לחסדי צור ישראל שיאיר עינינו באור ישועתו, ומבין המצרים ירחיב לנו [על פי איכה א, ג ותהלים ד, ב] וירים קרן לעמו וישרים יראו וישמחו, [על פי תהלים קז, מב] כנה״ר[45] ונפש ידי״ע[46] דוש״ת[47] באה״ר,

הק׳ אברהם יצחק הכהן קוק

הנני באה״ר דו״ש[48] כבוד חביבינו הרבנים חברי הועד כולם יתברכו בכט״ס[49].

ידי״ע הנ״ל

1. ב״ה - ברוך השם
2. מנ״א - מנחם אב
3. תרע״ח - השנה תרע״ח (1917/1918)
4. באה״ר - באהבה רבה
5. לכ׳ - לכבוד
6. ידי״נ - ידיד נפשי
7. תו״י - תורה ויראה
8. מו״ה - מורנו הרב
9. ד״ר - דוקטור

10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האב"ד - האב בית דין
12. דאגוה"ק - דאגודת הקהילות
13. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. שיהי' - שיהיה
16. לרפו"ש - לרפואה שלמה
17. הי' - היה
18. ות"ל - ותודה לא-ל
19. שהי' - שהיה
20. ל"ע - לא עלינו
21. בשו"א - בשום אופן
22. בע"ה - בעזרת השם
23. ג"כ - גם כן
24. ע"י - על ידי
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. לשלו' - לשלום
27. ובא"י - ובארץ ישראל
28. שעי"ז - שעל ידי זה
29. התי"ת - התלמוד תורה
30. לי"ש - לירות שטרלינג
31. ט"ג - טלגרמה
32. ח"ו - חס ושלום
33. מד"ר - מדרש רבה
34. ע"פ - על פי
35. ע"ז - על זה
36. ע"מ - על מה
37. בל"נ - בלי נדר
38. ע"ד - על דבר
39. יהי' - יהיה
40. לכת"ר - לכבוד תורתו
41. בעה"י - בעזרת השם יתברך
42. ער"ח - ערב ראש חודש
43. למע"ט - למעשים טובים
44. שי' - שיחיה
45. כנה"ר - כנפשו הרמה
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
48. דו"ש - דורש שלום
49. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתק

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום טוב גדול, ט"ו מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם בהרוגייט כשלושה שבועות, והעבודה מתעכבת, אבל התנועה כבר 'על מסילתה'. כדאי לתרגם את החוברות ואת הקול הקורא לשפות כל מדינה. עכשיו צריך להתחיל בצעדים מעשיים: לתמוך באופן עצמאי במוסדות הקודש בארץ, כלומר בתלמודי התורה במושבות וביפו, ב'תחכמוני' ובישיבות ירושלים. ד"ר לוין עומד בראש 'נצח ישראל'; נשלחו לו 400 לירה, והוא מבקש 1000. 'אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העיקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש', ואת התנועה הזאת צריכים להוביל אלה שעומדים על הקודש. הצעת הרצי"ה לשבת בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת.

עיקרי הדברים

- צעדים מעשיים: תמיכה במוסדות הקודש.
- ד"ר לוין ו'נצח ישראל'.
- צביון של קודש לתנועה הלאומית.
- לשכה בציריך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], יום טוב גדול ט"ו מנ"א[2] [ט"ו באב; ראו (כרך ג', אגרת תתלח)] תרע"ח[3], (האראגייטה).

בני חביבי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו. יתן ד' והרפואות יוסיפו אומץ וחיל והרחבת הלב לעבודת ד' ועם קדשו אשר נאהב סלה.

הננו פה זה כמשלש שבועות, כמובן מתעכבת היא התקדמות העבודה של דגלנו הקדוש, בכ"ז[6] התנועה הולכת כבר על מסילתה, ויש תקוה להתקדמות חשובה בע"ה[7]. ראוי להעתיק את החוברות וקוה"ק[8] לשפות המדוברות בכל מדינה, אקוה שכה תעשה במדינתך.

כעת צריכים כבר להחל בצעדים המעשיים הראשונים. המוסדות הנוסדות לרומם את יסוד הקודש באי"י[9] צריכים תמיכה עצמית, כלומר לא ע"י[10] אחרים שאין דעתם נוחה בעצם ביסודם. מהם בתי הת"ת[11] במושבות, וביפו וגם ה"תחכמוני" בכלל, וק"ו[12] הישיבות והת"ת[13] בירושת"ו[14].

ד"ר[15] לוין הוא כעת נושא את דגל הדירקטוריא על "נצח ישראל", [רשת תלמודי התורה "נצח ישראל"; ראו (כרך ב', אגרת תריח)] והוא חרוץ בעבודתו. ארבע מאות לי"ש[16] נשלח לו מפה בראשית הזמן, כעת הוא דורש אלף לי"ש, וזה אינו רב בעד ערך ששה בתי ת"ת[17] וההוצאה שם גדולה כעת. אחינו הציונים, מכל טפוס שהם, צריכים לדעת, כי אנו באים להוסיף לעמנו את אמצו העקרי, בתתנו להתנועה הלאומית צביון של קודש. באהבה רבה נקבל מהם את הצביון הלאומי הטבעי, שהם דוגלים בו, שהוא כח יפה ועדין, אבל לכלל חיים עצמיים יבוא רק בהזדרקותה של נשמת הקודש בו, אור עוז כל עולמים, חיי עם קדוש עדי עד. וזאת התנועה, להחיות את חיי העם מיסוד חייו, היא צריכה להנתן דוקא ביד אלה שכפות רגליהם עומדות רק על מעמד הקודש, אותם אשר לבת אש חיי הטוהר אשר לדורות עולמים לא כבתה

בנשמתם, מפני שלא נמכרו לעקר של הציביליזציה האלילית הזמנית. הבה נתעורר בעוז ד' ונעורר רבים עמנו, שלו'[18] וישע נפריח בכל גבול ישראל, תנו עוז לאלהים על ישראל גאותו. [תהלים סח, לה] ההצעה ע"ד[19] קביעותך בציריך לשם עבודת הדגל מתקבלת היא על הלב, פרש נא את הפרטים ומי ומי אתנו משם.

הנני כעת מקצר, בתקוה להאריך אי"ה[20] כשיגיענו מכתב מפורט ממך. ב"ה מאה"ק[21] קבלנו מכתבים משמחים לב משלו'[22] כולם ת"ל[23]. כתוב נא להם גם אתה בתכיפות ובבירור.

דר"ש[24] כל חביבנו ביחוד להר"א[25] קמחי וצאצאיו היקרים, להר"מ[26] ויסבורד וכב"ב[27], ולכל יקירינו וחובבינו ישרי לב, שי'[28] כולם ברב טוב לאוי"ט[29]. ביחוד שלו' חביבינו הרנ"ח[30] שטערנבוך שי' וכב"ב וחתנו חביבנו הרב באצקי שי' וכא"ל[31] שי'. מאשר שי' הננו מקבלים מכתבים, ב"ה על שה"ט[32].

חזק בני ודי' יעודדנו בצדקת ישעו, אביך מצפה אשרך כל הימים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וקוה"ק - וקול הקורא
9. באי"י - בארץ ישראל
10. ע"י - על ידי
11. התי"ת - התלמוד תורה
12. וק"ו - וקל וחומר
13. והתי"ת - והתלמוד תורה
14. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
15. ד"ר - דוקטור
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. ת"ת - תלמוד תורה
18. שלו' - שלום
19. ע"ד - על דבר
20. אי"ה - אם ירצה השם
21. מאה"ק - מארץ הקודש
22. משלו' - משלום
23. ת"ל - תודה לא-ל
24. דר"ש - דורש שלום
25. להר"א - ל + הר"א: הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. להר"מ - ל + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. וכב"ב - וכל בני ביתו

28. שי - שיחיה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. הרנ"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות נ, ח (למשל: נתן + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
31. וכא"ל - וכל אשר לו
32. שה"ט - שמו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** אחיו, הרב שמואל

הרב קוק מודה על המכתבים שמבררים לו את מצב הארץ. ההסתדרות נקראת 'ירושלים' ולא 'דגל ירושלים'; 'דגל ירושלים' הוא שם התעמולה, כדי שתסמל את אוצר הקודש כמו ש'ציון' מסמלת את החיל העולמי. סכום התשלומים נקבע בוועד הזמני, ואפשר להקל לפי תנאי המקום. הציונים הודיעו שהם לוקחים על עצמם את תמיכת כל המוסדות בארץ, ובהם הישיבות ותלמודי התורה, והרב קוק נבוך: אינו יכול להסכים שמוסדות הקודש יהיו בידי מנהיגים כאלה, וגם אין זו שעה למחלוקת. הרב קוק מציע שכל המוסדות יכתבו אליו מכתב משותף, בנימוס, שאי אפשר להטיל את המשא על הציונים לבדם. הרב קוק מבקש מורה הגונה לבתו מרים, ושמח על החלמת נחום מפגיעה ביד.

עיקרי הדברים

- 'ירושלים' ו'דגל ירושלים'.
- גובה התשלומים.
- הציונים ומוסדות הקודש - הצעה למכתב משותף.
- מורה לבתו מרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"א מנ"א[2], תרע"ח[3].

אחי יקירי וחביבי הרשחה"ק[4] [אחיו, ר' שמואל קוק, שהיה אז בירושלים] שליט"א[5], ורעיתך הכבודה וצאצאיך היקרים שיחיו כולם לאוי"ט[6] ברב נחת.

שלו'[7] וברכה וכט"ס[8].

מאד שמחתני אח יקר במכתביך היקרים, הסדורים בדברים ברורים, שמסבירים לי מעט את המצב של אה"ק[9] כעת, שהוא עיקר כל מעיני, ובטובך תוסיף תמיד לברר לי דברים פרטיים וכלליים עד אשר יחננו ד' להתראות בשמחה על אדמת הקודש.

והנה בדבר ההסתדרות "ירושלים", [התנועה שייסד הרב קוק בלונדון; "דגל ירושלים" היה שם הפעולה וההסברה שלה] מראש לא עלתה ע"ד[10] לקרא לה שם "דגל ירושלים", כ"א[11] אמרתי שהפרופגנדה היא נקראת בשם "דגל ירושלים", כדי לכונן על ידה תנועה, בכח שם "ירושלים" שתסמן את כל אוצר הקודש שלנו כשם שהתנועה "ציון" מסמנת היא את כל החיל והחוסן העולמי בשאיפותיה. מגמתי היא לרומם את התנועה הלאומית, ואת דגלה הציוני ביחד עמה אל רוממות הקודש, למען יתעוררו בפנימיות נשמתם, ויוכלו לקחת בה חלק אותם אצילי הרוח, שאין נשמתם מתקשרת באידיאלים חומריים, אפילו כשהם לאומיים, וכשננכה את הלקותות הצדדיות נמצא שאותם אצילי הרעיון הם הם דוקא אותו הקהל הגדול המחזיק במעוז הקודש, בתום אמונה, ואימוץ תורה ומצוה. לא רציתי לקרא את ההסתדרות בשם "דגל ירושלים", שלא תסמן בזה איזה חברה זעירה, כ"א בשם "ירושלים" שתלך באותו המהלך

שתנועת "ציון" היא הולכת, ובכל מקום שהראשונה בזמן נמצאת מוכרחת היא להמצא האחרונה בזמן, שהיא ראשונה במעלה, ובמדה זו יוכלו הכחות הללו להתפתח עד לידי מדה של התאחדות הדדית, בולטת בכל המצעדים שלהם.

שיעור התשלומין נקבע ע"פ[12] הועד הזמני שלנו, (ע"פ רוב דעות), ובכ"ז[13] אין הדבר חוקי, לכל האגודות בכל מקומותיהם, שהן צריכות בלאו הכי להגיע ליד הועד המרכזי שלנו רק חלק מהכנסת כסף החברים שלהם, ע"פ הפיסוק, ולפי תנאי המקום אפשר לגרע את התקציב. ועוד אקוה לבאר כ"ז[14] בהרצאות פומביות שיבואו בע"ה[15].

הנני כעת נבוך קצת באיזה אופן להמשיך את התעמולה ע"ד תמיכתם של כל מוסדות הקודש. מטעם הציונים נתפרסם פה שהם לוקחים ת"י את כל מה שנדרש לתמוך באי"י[16], [אחרי הצהרת בלפור והכיבוש הבריטי] ומפורש כללו בזה ג"כ[17] את הת"ת[18] והישיבות. איך שאני מתיחס תמיד, גם בעוד שלא עמדה השעה להתנועה, אליה בחבה ובכבוד מצד הצדדים הטובים שבה, אי אפשר לי להתפשר עם הרעיון שכל עניני הקודש באי"י יהיו נתונים, אפילו רק במעמדם החמרי, בידי מנהיגים כאלה שבאופן היותר טוב, הם רק מכבדים את הקודש מפני השלו'[19] והנימוס לבד, ולצאת בדברים שיורו כעין קינטוריה אין השעה ראויה לכך כלל. ע"כ[20] עודני חסר עצה בהנהגה של ענין זה כעת. אם היו כל המוסדות באי"י, בתי הת"ת במושבות, התחכמוני והישיבות בירושת"ו[21] [בית הספר "תחכמוני" ביפו] מתאגדים כולם בעצה אחת למסור את דבריהם לידי בפומבי ע"י[22] מכתב כללי, שיכתבו כולם שגם כעת הם צריכים לאימוץ בעד קיומם, וכאשר לפי המעמד המחודש צריכים הדברים להיות משוכללים ביותר, ע"כ צריכים למצוא מקורות להספקתם, שאי אפשר להטיל אותה על חלק אחד של האומה שהם הציונים, שעם כל טוב לבבם אינם יכולים לשאת עליהם את משא הכלל כולו, ע"כ צריכה העזרה לבא ע"י תעמולה כללית מחוץ לתחומה של הציונות, ובהרצאה נימוסית כזאת אולי יהי'[23] אפשר לעשות דבר חשוב, כשתכתב בזהירות, שלא יהיה בה משום התרפסות מעבר מזה, ולא משום תגרה ומשטמה מעבר מזה.

כעת הנני פה במרחץ האראגייטה, כדרכנו מאז באנו למדינה זו בירחי הקיץ הללו. כמובן נפסקה כמעט לע"ע[24] העבודה מפני ההכרח של הטבת מצב הבריאות בע"ה' יתן ד' לרפו"ש[25].

אחי יקירי, העירותני באחד ממכתביך היקרים ע"ד ההתפתחות הרוחנית של בתי' מרים תחי'[26], וכמדומה שכתבתי גם לך שטוב היה בעיני אם הי'[27] אפשר להשיג עבורה מורה הגונה, בעלת יהדות נאמנה, ובעלת השכלה ונימוס, שלבד הלימוד הקצוב הי' אפשר לה להיות עמה במעמד של ריעות, כי להיות מושפעת מאנשים שאינם מובהקים לנו בין שהם מורים בין מורות, לבי הומה בקרבי ע"ז[28] בהיותנו בעינינו בריחוק מקום, עד ירחם ד' ויקרבנו בימין צדקו ויביאנו לאה"ק[29]. והנה כתבתי גם לה תחי' שתעשה ביחוד ע"פ עצתך, בטח תשכיל בענין רציני זה בהבנה ישרה ועצה טובה בע"ה.

כמובן נצטערתי הרבה ע"ד המאורע של היד של נחום שי'[30], ת"ל[31] שבשרתני בהטבת המצב, אקוה שכבר הוא בריא אולם, ודי' ישמרנו מכל פגע, ויכונן לטובה את כל מעשי ידינו.

אקוה בע"ה בקרוב לכתב עוד בפרטיות, ע"כ אקצר כעת.

ואחתום בברכה ודי"ש[32] לכל יקירנו שי', ולכל דורשי שלומנו. נתחזקה נא בעבודת ד' וישראל עמו, כי עת לעשות היא לנו.

והי'[33] זה שלו' כנה"י[34] ונפש אחיך דושו"ט[35] כה"י[36],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זוה"ר[37] תחי' דו"ש[38] כולם בכט"ס[39].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הרשחה"ק - הרב שמואל חיים הכהן קוק (אחי הרב)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ע"ד - על דבר
11. כ"א - כי אם
12. ע"פ - על פי
13. ובכ"ז - ובכל זאת
14. כ"ז - כל זה
15. בע"ה - בעזרת השם
16. בא"י - בארץ ישראל
17. ג"כ - גם כן
18. התי"ת - התלמוד תורה
19. השלו' - השלום
20. ע"כ - על כן
21. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
22. ע"י - על ידי
23. יהי' - יהיה
24. לע"ע - לעת עתה
25. לרפו"ש - לרפואה שלמה
26. תחי' - תחיה
27. הי' - היה
28. ע"ז - על זה
29. לאה"ק - לארץ הקודש
30. שי' - שיחיה
31. ת"ל - תודה לא-ל
32. ודי"ש - ודרישת שלום
33. והי' - והיה
34. כנה"י - כנפשו היקרה
35. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
36. כה"י - כנפשו היפה

37. זוה"ר - זוגתו הרבנית
38. דו"ש - דורש שלום
39. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' דראש חודש אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בזמן שהותו בהרוגייט העבודה כמעט לא התקדמה, אבל הרב ד"ר יונג דרש בכמה בתי כנסת, ונשלח מכתב חוזר בחתימת שניהם למנהלי בתי הכנסת בלונדון. הרעיון ללשכה בציריך נכון. מלבד ייסוד ההסתדרות יש לחזק את תלמודי התורה במושבות ואת בית המדרש למורים ולמורות שהחל ד"ר אויערבאך. היחס ל'אגודת ישראל' דומה ליחס בין 'כל ישראל חברים' לציונות, אלא שהם מקווים להתאחדות. יש להסביר לתמהים על עיכובו בחוץ לארץ שהרב קוק מחכה לרגע שיוכל לשוב, ובינתיים עליו לפעול לטובת הארץ. הרב קוק עומד להוציא קול קורא בחתימת רבנים, וראוי לתרגם הכול ללעז.

עיקרי הדברים

- דרשות הרב יונג ומכתב חוזר.
- לשכה בציריך.
- היחס לאגודת ישראל.
- העיכוב בחוץ לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], אור ליום ב' דר"ח[2] אלול תרע"ח[3], האראגייטה.

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר ומלא ענין הגיעני, לשמחת לבבינו. אמנם עדיין לא הרוית את צמאוננו לדעת משלומך וממצבך בפרטיות. נקוה שתמלא את כ"ז[5] במכתב העברי אשר הבטחת לנו, ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, כמו כן הגיעוני מכתבים מאה"ק[7], תל"י[8] על שלומם.

במצב הסתדרותנו, במשך זמן שבתי פה לא היתה העבודה יכולה כ"כ[9] להתקדם, בכ"ז[10] נעשה איזה דבר ע"י[11] סיוע של ידידנו הרב הד"ר[12] יונג [ראו (כרך ג', אגרת תתצט)] שדרש בכמה בתי כנסיות לטובת דגלנו, גם מכתב חוזר שלחנו בחתימת שנינו למנהלי בהכ"נ[13], שהם בלונדון כל אחד כעין קהלה בפני עצמה, ואקוה בע"ה[14] שרבים ילוו על מחנינו. יתן ד' ויחזק מעשי ידינו למען שמו וישועת עמנו וארצנו באור הקודש, העומד להגלות בהוד והדר בתוך המאפלים שהנגוהות מתפרצות מהם.

הרעיון ע"ד[15] יסוד לשכה בציריך נכון הוא בעיני, אם המצב לא יהי'[16] למפריע. חוץ מיסוד ההסתדרות, צריכים אנו לגשת ג"כ[17] לעבודה מעשית לחזק את מוסדות הקודש, ובתי הת"ת[18] במושבות וביה"ס[19] למורים ומורות שהתחיל ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] לכונן, וכעת עוסק בזה בדרך רשמי ידידינו ד"ר לוין נ"י. אמנם מובן הדבר, שראש לכל היא עבודת ההסתדרות עצמה והרחבת האידיאלים והתיאורים הרוחניים שבלמודיה, להכניס זרם של חיי קודש בעומקה של תנועת התחיה הלאומית, ולעורר את כל המעוז של קודש ד' הצפון וחבוי בה בכל צדדיה, גם במקום שהיא מתגלה בצורה פרועה, ולמען ציון לא נחשה ולמען ירושלים לא נשקוט [על פי ישעיהו סב, א] עד יצא כנגה צדקה וגו'[22].

היחש אל אגודת ישראל פשוט הוא, וזה מכבר חשבתי לכתוב בזה חוברת מיוחדה, לבטא את הרעיון שיפה נתבטא במכתבך, ע"ד ההשואה ליחש וערך של החכי"ח[23] והציוניות. [חברת "כל ישראל חברים" (אליאנס)] אמנם החילוק הוא בזה, שאלה השנים הם באמת מפורדים זה מזה, ואנו מקוים שההתאחדות ההדדית תהיה קבועה בינינו בע"ה, והמחשבות הנאצלות שיתפרסמו ע"י דגלנו הקדוש ירוממו ויאדירו בגודל ועוז את הופעתה של אגו"י[24] ג"כ.

ראוי לבאר להמתמיהים על עיכובי בחו"ל[25], שחלילה לי להתעכב אם רק תהי'[26] ההזדמנות של האפשרות לשוב לאה"ק[27], שאל זה עינינו צופיות בכל עת ובכל שעה ממש. אבל כל זמן שהננו מעוכבים מפני ההכרח עלינו לעשות לטובת המצב החומרי והרוחני של אה"ק[28] יחד בכל עוז. והאמצעי היותר הגון בזה הוא הגדלת האופי של הסתדרות קדשנו והשפעתה בעולם בצורת גדלה ותפארתה, שתחיש את ברכת ד' ברכת השלו'[29] בישראל ובאדם ותרומם את הנשמות בעילוי של קודש ועוז, ועל כל המפעלים החיצוניים ההולכים ונעשים לשם הבניה הלאומית תאיר היא באורה הפנימי, אשר יפיץ אור וחיי אמת על כל הפלגות בישראל ושם שמים יתקדש בעולם.

בקרוב בע"ה אקוה להו"ל[30] קו"ק[31] חתום מרבנים חשובים אחדים לטובת דגלנו. במכתב העבר כבר העירותיך, שראוי לתרגם את כל מה שנאמר בקו"ק[32] ובמכתבים ללעז ובגופן שלהם.

וד' יחזקך ויאמץ חילך לתו"ע[33] לשגב קרן ישענו ולתן עז לאלהים על ישראל גאותו, וד' יהיה עמנו ויכונן מעשי ידינו למען שמו בעבור עמו ונחלתו. והיה זה שלו'[34] כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"ז - כל זה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מאה"ק - מארץ הקודש
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. כ"כ - כל כך
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"י - על ידי
12. הד"ר - הדוקטור
13. בהכ"נ - בית הכנסת
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. ג"כ - גם כן
18. הת"ת - התלמוד תורה
19. וביה"ס - ובית הספר

20. ד"ר - דוקטור
21. נ"י - נרו יאיר
22. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
23. החכי"ח - חברת כל ישראל חברים (אליאנס)
24. אגו"י - אגודת ישראל
25. בחו"ל - בחוץ לארץ
26. תהי' - תהיה
27. לאה"ק - לארץ הקודש
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. השלו' - השלום
30. להו"ל - להוציא לאור
31. קו"ק - קהילה קדושה
32. בקו"ק - בקהילה קדושה
33. לתו"ע - לתורה ולתעודה
34. שלו' - שלום
35. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב זאב יעבץ

הרב קוק מודיע שהגיעה אליו ידיעה מהרב הראשי שהרב הרץ נותן את לבו לפנייתם בעניין מצב היהודים ברוסיה, ואולי תצמח מכך ישועה. הזכות היא של הרב יעבץ שעורר את העניין.

עיקרי הדברים

- תגובת הרב הראשי.
- הזכות לרב יעבץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' אלול תרע"ח[2] האראגייטה.

כ'[3] ידי"נ[4] ורב רחימאי המאוה"ג[5] לתורה ולתעודה, משובב נתיבות בחקר אבות, מוהר"ר[6] זאב יעבץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

אחדשה"ט[10] בכט"ס[11].

מצאתי לי לחובה להודיע לכת"ר[12] חביבי שי'[13] שהגיעה לידי ידיעה מהטשיף רבי, [הרב הראשי הרב ד"ר יוסף צבי הרץ] שהוא משים לבו להערתנו ע"ד[14] מצב אחב"י[15] בארץ הרשעה [רוסיה; ראו (כרך ג', אגרת תתקג)] דמתקריא רשיעא, אולי יצמח מהשתדלותו זאת איזה צמח צדקה. נודה לד' חסדו שגלגל זכות ע"י[16] זכאי כתר"ה[17] שי' שהעיר ביסוד הענין. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות ואהבת עולם נאמנה בכוח"ט[18],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כ' - כבוד
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. בכט"ס - בכל טוב סלה
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. שי' - שיחיה
14. ע"ד - על דבר
15. אחב"י - אחינו בני ישראל
16. ע"י - על ידי

17. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
18. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** רב (מאנשי 'המזרחי')

דווקא בשעה גדולה זו, כשהתנועה הלאומית היא 'תנועה אלהית גלויה', עדיין עומדים כבתחילתה ומתחילים 'מאלף-בית', ונשמעות 'הלחישות האירופאיות'. הרב קוק אינו יכול לסבול שהציונות תיחשב רק תנועה מודרנית: 'מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור'. 'הסתדרות ירושלים' תקים את הציונות משפלותה הרוחנית. הרב קוק רוחש חיבה ל'מזרחי', אבל 'המזרחי' צריך לומר בגאון שהוא התוכן הקיים של הציונות, ולהיחלץ מהצביעות של 'אנו רק לאומיים' כלפי פנים ו'מקדישי הביבל' כלפי הגויים. כשתדע האומה שלתחייה 'שני עמודים... עמוד הקודש ועמוד החול', שניהם יתקדשו, כ'שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו'.

עיקרי הדברים

- תנועה אלהית גלויה.
- 'אש אלהים הבוער בנשמתי'.
- המזרחי - לדבר בגאון.
- עמוד הקודש ועמוד החול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ג אלול תרע"ח[2] מרחץ האראגייטה. [עיר המרפא הרוגייט שבצפון אנגליה]

רב גדול ומרומם, כשטף אור היה לי מכתבו היקר, ואח הנני לו להיות לבי דואב על אשר דוקא בשעה גדולה זו, שאנו עומדים בה, שהיה ראוי שהתוכן היסודי של תחיית ישראל יהיה כבר ענין מובהק ומבורר לכל, והליכות החיים הלאומיים בהשפעתם היו ראויים להיות מתרכזות על ידו, ולמגינת לב עומדים אנחנו עדיין כמו בתחילת התנועה, וצריכים אנו להתחיל מאלף-בית.

וכי לא דים הם המעשים הגדולים, שהם נעשים בימינו לעינינו, להכיר גלוי בקרב בית ישראל ובעולם כולו, שהתנועה הלאומית, המקושרת לבנין האומה בארץ ישראל, היא תנועה אלהית גלויה, וקדוש ישראל בראה, [על פי ישעיהו מא, כ] תנועה שהיא מוכרחת להשיב לעם ד' את כבודו ואת הדרו, את יפעת השפעתו על העולם ועל החיים שלכך נוצר, ולכך עומד הוא בפלאי פלאות.

וכי לא הגיע הזמן שתתנער כבר תנועת התחיה מרסיסי טל הילדות שלה, [על פי תהלים קי, ג: "לך טל ילדותיך"] שאינה יכולה על ידה להגיד בהתגלות לב את אמרתה הגדולה, אמרת דעת ד' אלהי ישראל, אשר רוחו מתהלכת ועומדת בתוכנו וגם כעת בעת אשר זרע ד' נגלתה לעין כל גוים, [על פי ישעיהו נב, י] עדיין נחבש את פנינו בטמון ונרטן את הלחישות האירופאיות, [ונמלמל את מה שלוחשים באירופה] שהן דוחקות את אויר-החיים של נשמתנו. תאות ההתדמות אל אותם העמים המכוסים בחושך, אשר אכלנו בכל פה, [ישעיהו ט, יא] התקום ותחיה עוד להכנס כמו ארס בתוכיותה של תנועת תחיתנו.

היעמד לבנו אם תהיה הציוניות נערכת גם כעת, בעת אשר אור גואל ישראל ומושיעו הופיע עליה, רק בערכה של איזה תנועה מודרנית אשר הלב מהסס על קיומה, ובטחון עמדתה. זה חביבי לא אוכל לסבול בנפשי.

ואנכי מוטב לי שאקרא שוטה כל ימי ואת אש אלהים הבוער בנשמתי לא אעצור. את השלהבת המתלקחת בלבבי מוכרח אני לתן לה מקום להגלות, ישמע הדבר או ילעג, איני אחראי שהתנועה ירושלים ["דגל ירושלים", התנועה שהרב קוק ייסד בלונדון] תהיה רבת אונים במעשיה אבל מובטחני שמסלות אל הלב תסלול, היא תקים את התנועה הציונית משפלותה הרוחנית, שהיא הולכת ומשתקעת בה, בכל צעד שהיא צועדת למעלה בגדולתה החמרית, המתנוצצת לפנינו.

חבה וכבוד אני רוחש להמזרחי, [תנועת "המזרחי", התנועה הציונית הדתית] בכל לב הנני שואף לפתוחו והתרחבותו, אבל אל יאמרו שכורי הנכריות [השיכורים מתרבות זרה] הנה המוהיקנים האחרונים, [האחרונים מבני דורם (על שם הרומן "אחרון המוהיקנים")] נגררים הם אחרינו, ירעו עד שיסתאבו, ["ירעו עד שיסתאבו" (פסחים יג וכו'), כלומר: יישארו עד שייפסלו מעצמם] ודור חי יקום ויאמר בגאון: השלכתי את כל סבל הירושה ולאום אירופאי חדש נוצרתי. והאמרה הזאת מלאתי צחנת רקבון, היא עולה מכל התכונה העכשוית, בארץ ובחו"ל[3]. אוי לנו כי שודדנו. [ירמיהו ד, יג]

אמנם עז לנו באלהים, המסתיר פניו מבית יעקב, בעוצם הגלות אומץ זרוע עזו לנטלם ולנשאם כל ימי עולם. [ישעיהו סג, ט]

נרומם את דגל ציון ע"י[4] הוד דגל ירושלים, אשר יתנוסס עמו יחד, נלך קוממיות [ויקרא כו, יג] נאמר לציון מלך אלהיך. [ישעיהו נב, ז]

המזרחי בתוך ההסתדרות הציונית פנימה ישמיע קולו קול עז, לא קול רפה ומתנודד, יאמר בגאון שהוא רק הוא הנהו התוכן הקיים של הציוניות, אפילו בערכיה החילוניים. ודגל ירושלים אשר יסתעף למערכותיו, יתנופף בהדרו בכל מרחב נאות ישראל, להחיות את התוכן הקדוש המאור האלהי. נחלץ מאותו הלחץ של הזחלנות, [השפלות והפחדנות] שהעסקנות הלאומית המודרנית עצור בו, זו הדו-פנימיות, להגיד בקול ובכתב מעבר מזה שאנו רק לאומיים אנחנו ואין לנו בכלל ענין קדוש ואלהי, ומעבר מזה, כשנצרכים לדבר עם הגויים, שעז ממלכה בידם, ורגש של כבוד לקודש ד' והאורה האלהית שבתנ"ך[5] היא חוטר גאותם, [שבט גאוותם (על פי משלי יד, ג)] שם מתהפכים למקדישי הביבל, [למקדשי התנ"ך (Bible)] ועד כמה תוכל צביעות כזאת להיות קימת ולא תגלה בכל מערומיה. חביבי ממעמקי לבבי אני מתחנן הנני עמכם, ידי מוכנה היא לעזור ולתמוך את המזרחי, הציוניות וכל שאיפותיה משאת נפשי הנן, אבל נתאזר חיל כל אציל רוח, לרומם את התנועה הקדושה משפלותה, לבל יבאו בה טמאי נפש לחלל את קדשה.

ציון תפדה [על פי ישעיהו א, כז: "ציון במשפט תפדה"] בעת אשר אור ירושלים יופיע, שאיפת הממלכה בהדר ואון תגלה בעולם בעת אשר עריגת בנין בית קדשנו ותפארתנו תצא ממחבואי הלב. התנועה הירושלמית תקיף את כל העולם, את כל רוח נכונה, את כל לב הוגה, את כל נשמה קדושה בכל הגויים ובכל

הממלכות, היא תסלול אורח של זיקוק האמונות אשר בעולם כולו, היא תופיע על במת החיים בתור הערך היותר עליון, אשר הערכים כולם על פיו יתערכו. בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ד'. [ירמיהו ג, יז] ההסתדרות ירושלים תקיף את כל האומה, בערכה המקודש שהוא תוכן חייה הפנימי, תעורר רוח חיים של שירת קודש, תברר את צדקת ציון, את משפט ישראל בין העמים, להיות כטל מאת ד'. [מיכה ה, ו] הדברים הישנים יתחדשו, ושם חדש אשר פי ד' יקבנו [ישעיהו סב, ב] להם יקרא.

דגל ירושלים, ינשא בידי שומרי אמונים, נוטרי כרם ד' [על פי שיר השירים א, ו] בחיים ברגש ובפועל, על ידו תחדור התנועה של תחיית האומה ובנין הארץ לכל השדרות אשר שמה לא תוכל להגיע ההתנוצצות המודרנית, שאינה שוה לכל נפש.

והמזרחי אורו יגיה, באורח השלו[6] בצדקת הפשרנות המיוחדת לו, יעשה את דרכו בהשקט ובבטחה, ובכל עת יתאמץ ויוסיף חיל, ובכל מקום אשר כוח כללי יהיה נדרש לו להוציא מאוייו אל הפועל, תבוא לו העזרה של הדגל, המתנוסס בתכונתו החפשית, וישראל יעשה חיל כ"ז[7] שרק הציוניות, שלבשה בגדי אירופה עד כדי היכסות הפנים הישראליים, לבדה תהיה האורגניות הכללית, יעמוד העם מרחוק, מצד חסרון כח קודש רשמי, וכבודה לא יוכל להתעלות עד כדי כבוד של נשמת חיים לאומה, אבל מיד שתדע האומה, שלתחיה הלאומית ישנם שני עמודים ושניהם חזקים, עמוד הקודש ועמוד החול, אז שניהם יחד יתקדשו, והמונים המונים יאספו אל הדגלים, שהם באמת דגל אחד, בעל דו פרצופים, או שני כרובים אשר פניהם איש אל אחיו. [שמות כה, כ]

ואם כל אלה אינם דברים מעשיים, יהיו דברים מילוליים, ואולי דברים מחשביים המחשבה תביא את הדיבור והדיבור את המעשה.

חזקו ונתחזקה, נושאי כלי ד' הברו, [ישעיהו נב, יא] ואיש לרעהו חזק נאמר. [על פי ישעיהו מא, ו]

יותר מדי שוטפים רגשותי כעת. אקוה שנדבר עוד.

בברכת השנים, ברכת ד' מציון וירושלים.

בכבוד וחבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
4. ע"י - על ידי
5. שבתנ"ך - שבתורה נביאים כתובים
6. השלו' - השלום
7. כ"ז - כל זה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מתעכבים בגלל ענייני ההסתדרות. נדפס קול קורא שהרב קוק ערך, בחתימת רבנים חשובים. בשבוע שעבר דיבר בלידס באולם גדול, ורבני העיר תמכו; לשבת הבאה הרב קוק נוסע למנצ'סטר. על עיתון עברי: עדיף להקדים כתבי תעמולה בשפות המדוברות. הרב קוק מתכנן מאסף מאמרים על ההסתדרות. הרב נ' שטרנבוך מבקש שהרצי"ה יהיה אצלו בחגים, ואולי כדאי - שינוי מקום מרחיב את הדעת ו'ראוי להראות אהבה לאוהבים'.

עיקרי הדברים

- קול קורא בחתימת רבנים.
- נאום בלידס ונסיעה למנצ'סטר.
- תעמולה בשפות המדוברות.
- החגים אצל שטרנבוך.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"ח[2], האראגייטה, [1918. הרוגייט – עיר מרפא בצפון אנגליה. האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן שבשווייץ] בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שלום וברכה וכוח"ט[4], בספר חיים טובים, לאי"ט[5] וכט"ס[6].

הגיעו לידינו מכתביך היקרים, הגלוי העברי והגרמני הסגור, [גלויה בעברית ומכתב סגור בגרמנית] ב"ה על שלומך. הננו מתעכבים פה עדיין, אולי יותר מבשנה העברה, מפני ההמשכות עניני הסתדרותנו. ["דגל ירושלים"]

כעת הולך ונדפס קו"ק[7], [קול קורא של רבנים לטובת "דגל ירושלים"] שערכתי כמובן, וחתומים עליו מספר הגון של רבנים ומהם ג"כ[8] גדולים וחשובים.

שבוע העבר הייתי בליעדז, [לידס] דברתי בכנופיה גדולה של אולם רחב ידים שהתקינו לכך, ומרבני העיר תמכו בנאומיהם את הסברת רעיוננו, והתחילה תעמולה, שנקוה ממנה תוצאות לטובה בעה"י[9]. כעת מתעתדים אנחנו לנסוע לש"ק[10] הבע"ל[11] למאנשסטר. [מנצ'סטר] נקוה לד' שוכן ציון ובוחר בירושלים, [על פי נוסח התפילה והברכות] המעורר עת גאולה לעם קדשו, כי חפצו בידינו יצליח, והמחשבה העדינה והקדושה ורגש החיים הטהורים הכמוסים במעמקי רעיון התנועה "הירושלמית" [תנועת "דגל ירושלים"] ילכו הלך ואור, והיו לאור ישראל ולזוהר ונוגה אורים לעמים רבים, אשר ילכו כולם באור ד' צור ישראל וגואלו. בבואנו ללונדון אי"ה[12] נראה לשלוח לך עוד חוברות וקו"ק[13] והדברים הנדרשים לתעמולתנו.

ע"ד[14] הוצאות עתון עברי, [הרצי"ה הציע להוציא עיתון עברי לתנועה] אף כי נאה הדבר, אבל אולי יותר יפעלו דברים בלשון המובן לכל, וכדאי היה הדבר להקדים כתבי פרופגנדה בשפות המתהלכות. אקוה להו"ל[15] בע"ה[16] מאסף מאמרים ע"ד הסתדרותנו ומגמותיה. אני רוצה שיתברר הענין יותר ויותר, בין

בעמקו ובין בהרחבתו, לפי שינויי הטעמים והסגנונות, אבל הכל למקום אחד עולה, להאיר את האור העליון של קודש ד' שביסוד התנועה הלאומית, ולקרא לכל שלמי אמונים, אשר עוז להם באלהים סלה, לעמוד על כנם הכן בהתעוררות דעה ואבירות רצון לשם ד' לעמו ולארץ חמדתו. ידידנו הר"נ[17] שטערנבוך [ממקורבי הרב קוק בסנקט גאלן] שי'[18] דורש ממני במכתב שאסכים שתהי'[19] אצלו בימי הימים הטובים הבעל"ט[20] ואולי נכון הדבר לפעמים חילוף מקום גורם קצת הרחבת הדעת ומעורר למפעלים. ואולי תוכל להשתמש בשעה"כ[21] הזאת לאיזה התקדמות בתנועתנו הקדושה בע"ה.

ובכלל ראוי להראות אהבה לאוהבים וכאשר עם אהובינו שבס"ג[22] [בסנקט גאלן] אתה בתדירות, אולי נכון למלא את הבקשה הזאת. וכבינתך הישרה תעשה, וד' יצליחך.

ברכתי ברכת השנים תעלה לראש חביבנו הר"א[23] קמחי. [ר' אברהם קמחי, סוחר בסנקט גאלן, שתמך בבני ביתו של הרב קוק בשנות המלחמה] וכא"ל[24] שי', ולכל דורשי שלומנו, ולמר משה ויסבורד נ"י[25] וכא"ל כולם יכתבו ויחתמו בספר חיים טובים ונזכה כולנו יחד לראות בתשועת ד' אשר יעשה לעמו במהרה בימינו בקרוב, וישמחנו במהרה בנאות ארץ חמדתנו ובבנין בית קדשנו ותפארתנו ושם ד' אל אלקי ישראל יגדל מעל לגבול ישראל, [על פי מלאכי א, ה] כי יאמרו בגויים הגדיל ד' לעשות עמנו. [על פי תהלים קכו, ב–ג] מפני כמה טרדות הנני מוכרח לקצר, ואו"ש[26] וברכה כנה"י[27] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[28], חותם בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים, [ראש השנה טז] לחיים טובים ארוכים ומתוקנים וליפעת גאולה שלמה ואור ד' וששון ישעו והארת חכמתו ותפארת קדושתו בכל עוז ונועם בב"א[29],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לאי"ט - לאורך ימים טובים
6. וכט"ס - וכל טוב סלה
7. קו"ק - קהילה קדושה
8. ג"כ - גם כן
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. לש"ק - לשבת קודש
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. וקו"ק - וקהילה קדושה
14. ע"ד - על דבר
15. להו"ל - להוציא לאור
16. בע"ה - בעזרת השם
17. הר"נ - הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. שי' - שיחיה
19. שתהי' - שתהיה
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. בשעה"כ - בשער הכוונות

22. שבס"ג - שבסנקט גאלן (עיר בשווייץ)
23. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו
25. נ"י - נרו יאיר
26. ואו"ש - ואומר שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. כה"י - כנפשו היפה
29. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** אחיו (כנראה הרב שמואל)

הם בהרוגייט יותר משני חודשים, והעבודה לא הופסקה. כפילות השמות 'הסתדרות' ו'דגל' אינה לחינם, ומעליהם עומדת מהות התנועה, שעשויה להתפשט גם אל הוגי דעות בכל עם. הרב קוק נאלץ להשתמש ביידיש להסבר להמון, ובהולנד יש עיתון יהודי־הולנדי שתומך ברעיון, ונבוני 'אגודת ישראל' מתייחסים בחיבה.

עיקרי הדברים

- שני חודשים בהרוגייט.
- 'הסתדרות' ו'דגל'.
- יידיש להמון; תמיכה בהולנד.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' אלול תרע"ח[2], מרחץ האראגייטה. [כ' באלול תרע"ח (1918), הרוגייט (Harrogate), עיירת מרפא בצפון אנגליה]

אנחנו שרויים פה במקום המרפא זה יותר משני חדשים, במשך הזמן לא הופסקה לגמרי העבודה לשם הסתדרותנו ה"ירושלמית", וכמה דברים נתבררו במשך הזמן הזה ע"ד[3] איכותה של תנועה חדשה ישנה זו, שהיא עלולה להקיף באמת את העולם הישראלי, ולתת פנים מסבירות ונוחות לכל המהלכים של תנועתנו הלאומית ותחית א"י[4] לכל מדרגותיה.

מעט ביארתי לך במכתבי הקודם, כי לא לחנם היא כפילות השמות ה"הסתדרות" וה"דגל". ["ההסתדרות ירושלים" ו"דגל ירושלים"; ראו (כרך ג', אגרת תתע)] אמנם על גביהם עולה היא עצמותה של התנועה, במהותה המדעית וההרגשית, העלולה להתפשט גם מעל לגבול ישראל, אצל כל הוגי דעות וחושבי מחשבות נעלות, בכל גוי וממלכה, ובכל החוגים של בעלי השפעה, שלטונית או רוחנית, - רק אל ירפו ידינו.

אנכי הנני לע"ע[5] מוכרח להשתמש באידיש להסברת ההמון הרחב, שגם בני תורה בגולה כלולים בהם לגבי כבדות ההבנה של עומק הרעיון בעברית, בהאלאנד ישנה מערכת יהודית האלאנדית התומכת יפה את רעיוננו, [ככל הנראה מערכת עיתון יהודי בהולנד] והנבונים שבבעלי אגו"י[6] ["אגודת ישראל"] מתיחסים אליו בחבה גדולה והכרה פנימית, חזקו ונתחזקה, וצור ישראל וגואלו יאמץ חילינו ויברכנו באור דעה והשכל, באומץ לב וחפץ כביר וטהור, לרומם נס תחיית עם ד' על נחלתו, באור קדוש ישראל והכרת תשובה בהירה אל דבר ד' אשר מירושלים, לזכור תורת משה עבדו על כל ישראל חוקים ומשפטים. [על פי מלאכי ג, כב]

הנני חותם בכל חותמי ברכות בברכת השנים ובשמחת הרגלים וכל טובה וברכה, ורוב אושר וחן וכבוד, כנה"י[7] ונפש אחיך קשור באהבת נפשך מצפה שיבת שבותנו על אדמת הקודש במהרה בימינו בקרוב.

שלכם,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ע"ד - על דבר
4. א"י - ארץ ישראל
5. לע"ע - לעת עתה
6. אגו"י - אגודת ישראל
7. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

ברכת השנה, והתנצלות על מיעוט מכתבים. 'הסתדרות ירושלים' מסתעפת לשלושה: התנועה הירושלמית - אידיאלים ודעות שיעוררו רוח קודש; ההסתדרות - חיזוק הקודש בארץ 'בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות' לכוח של חול; ו'דגל ירושלים' בידי תמימי דעים, ובראשם גדולי תורה. הישיבה העולמית חייבת להיות בירושלים, ופניה אל הצעירים מכל הגולה, מהישיבות שנחרבו, למאות ולאלפים, 'לכח מכריע על תגבורת החול'. מהישיבות הקיימות יבואו לזמן קצוב, וכל ישיבה תעמוד במעלתה. 'כלים גדולים עלינו להכין' לאורות העתידים.

עיקרי הדברים

- שלושת ענפי התנועה.
- שלטון עצמי לקודש.
- הישיבה העולמית בירושלים.
- 'כלים גדולים עלינו להכין'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ' אלול תרע"ח[2], האראגאטה.

בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ומתוקנים יכתב ויחתם כבוד מחמדי חותם לבבי, הרב הגאון המפורסם לשו"ת[3] קדוש ד' מכובד סוע"ה[4] מו"ה[5] יעקב משה חרל"פ[6] [הרב יעקב משה חרל"פ, מתלמידיו הקרובים של הרב קוק בירושלים] שליט"א[7] וכב"ב[8] היקרים, הקטנים עם הגדולים, כולם יתברכו במעולות שבברכות, ברב נחת והצלחה, בנועם ד' וחדות עזו לאוי"ט[9].

אחדשה"ט[10] באהבה מקורית פנימית.

אין די באר חביב לבי המניעות הרבות, בכמות ובאיכות, אשר ימנעוני מהפיק את עונג רוחי לבא בכתובים את כת"ר[11] יקירי לעתים קרובות. אמנם עצת ד' היא תמיד כי המסתרים יגיהו את האורים היותר אמיצים, אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע. [ישעיהו מה, טו]

רבה עלי תכונת העבודה ביסוד הסתדרותנו הקדושה, הקשורה בקשר אמיץ ביסוד אור ישראל, המתנוצץ ממקום מה נורא, מרום מראשון מקום מקדשנו, המסתעפת לשלשת ראשים יסודיים, התנועה הירושלמית, אידיאליה דעותיה, רגשותיה, ופנימיות סוד שיח כונותיה, הראויה להתפשט עלי אדם רב, לעורר רוח קודש ד' במרחקים, לרומם קרן דעת ד' צור ישראל וגואלו, אשר זרע עזו נטויה על עמו ונחלתו, לאהבת יונתו תמתו, גם מחגוי הסלעים [על פי שיר השירים ב, יד; ה, ב] וסתרי המדריגות. אור תנועת קודש זו, תסיר את כרובי עינא, המעיבים את עננ חשכם, המערימים סוד על עם ד' לחשוב עליהם תועה, ועזבון. והתנועה ירושלים נפלאות תחולל בספרות ובפועל, להביע לכל העולם כולו הנה דבר ד' קם ונהיה, ולא עזב ד' את עמו, ולא יעזבנו עדי עד. ההסתדרות ירושלים תאמץ ותחזק את כל

המקודש על אדמת הקודש, בשלטון עצמי מבלי שום התרפסות כל דהו לאיזה כח של חול, וכל הנושא ידיו קודש לד' לבא לעזרה, מכל המון בית ישראל הנה הוא מציב לו יד ושם בהיכלי קודש ד'. דגל ירושלים, ינשא בידי תמימי דעים שלמי אמונים, צניעי ומעלי, הכופים אזניהם לקול מורים, ולבם וידם אמונה בטהרת קדושת ישראל בכל מערכי לבם ומהלכי חייהם, ובראשם ראשי עם ד' גדולי תורה טהורי לב ונבוני דעת ויראת ד'.

הישיבה העולמית, מוכרחת היא להתיסד בירושלים, [תכנית "הישיבה המרכזית העולמית", שהוקמה בירושלים כעבור שנים אחדות ונודעה בשם "מרכז הרב"] אחרי אשר לא בכוחנו הוא להפריע את תגבורת החול, ביסודי בניניהם, לא דוקא אל יושבי הארץ מאז מועדות פני הישיבה הזאת, ולא דוקא אל הקביעות הבלתי זמנית הנהוגה בישיבות הקדושות שכבר קנו להם קביעות מאז, שעלינו לרוממם ולשגבם, לחזקם ולאמצם. אבל פנינו מועדות אל החיל תופסי התורה הצעירים אשר בכל תפוצות הגולה, ממרכזי הישיבות הגדולות אשר נתבטלו בימי מהומת הזמנים, למה לא נקבץ לנו חיל קדוש צעיר ורענן לשם ד' ותגבורת כח תורתו, בהאדרתה של תורה והגדלתה, בריבוי עם למאות ואלפים שינהרו אל עיר הקודש, אל מקום בית חיינו צריכות עינינו להיות נשואות, והי'[12] החיל הקדוש הזה לכח מכריע על תגבורת החול, וכאשר אור עליון וקדוש מהגיוני קודש, ורזי תורה ודעת ד' יוצץ ביחידי הסגולות, יהיה לרוח חיים, ולאבן חן על כל המחנה כולה, שכולה היא קודש, כולה מוכתרת בכתרה של תורה בנעימת המדות, ובתפארת ד' על עם קדשו. מהישיבות הקיימות יוכלו לבא רק על משך זמן של קצבת שנים, והישיבות העומדות, כל אחת ואחת תעמוד במעלתה כבודה ויפעתה. זאת היא מטרתי ומגמת פני ע"ד[13] האידיאל של הישיבה.

כלים גדולים עלינו להכין, למען יכנסו בהם האורות העתידים להופיע בחסדי ד' גואל ישראל וצור ישעו על עם קדשו סלה. בע"ה[14] אקוה שמזמן לזמן יפקד חביבי הדרת כת"ר בקול מקודש, וסוד שיחו לא ימנע מהודיעני בפרטיות, וברכת ד', אומץ ועז, בריות גופא ונהורא מעליא תשגבהו, ובימין ד' רוממה נתגבר ונושע, וחדות קודש תהי'[15] עם רוחנו תמיד, ועדנת נועם אור תורה, וצפיית ישועה, שמחת גדולת צורינו גואלנו, יתעלה עדי עד רוממות כבוד שם תפארתו, תאשרנו תמיד, בהוספת חיל ומחיל אל חיל נצעד, וברחבה נתהלך בדעת ד' אמת וחקרי פקודיו ואמרות קדשו, ובגודל חסדו וטובו יתמך את גורלנו לטובה ויזכנו לחדות פנים בשמחות וגיל בעיר ד', עיר עז לנו עדי עד, בקיבוץ בניה לתוכה בשמחות וברוממות קרן ישועה, ממקור הקודש, אשר יופיע על כל נאות יעקב. והי' זה שלו'[16] וברכת עולמים כנפשו הטהורה ונפש ידידו עז קשור בקשרי קודש בידידותו הנאמנה המצפה לתשועת ד' וחותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

לכל אהובינו ודו"ש[17] בקודש שלו' וברכת השנים באה"ר[18].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. לשו"ת - לשם ולתפארת
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. מו"ה - מורנו הרב
6. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכב"ב - וכל בני ביתו
9. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. והי' - והיה
13. ע"ד - על דבר
14. בע"ה - בעזרת השם
15. תהי' - תהיה
16. שלו' - שלום
17. ודו"ש - ודורש שלום
18. באה"ר - באהבה רבה